

گزارش توسعه پایدار
(from RIO to RIO+20)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

1- ساختارهای تشکیلاتی توسعه پایدار

- 1-1- اهداف و شرح وظایف کمیته ملی توسعه پایدار
- 1-2- قوانین و مقررات مصوب در خصوص توسعه پایدار و جایگاه توسعه پایدار در نظام برنامه ریزی ایران
- 1-3- کنوانسیونها و همکاری های بین المللی

2- توسعه اقتصادی

- 1-2- روند تحولات اقتصادی و رشد اقتصادی
- 2-2- درآمدهای ملی
- 1-2-2- تولید ناخالص داخلی
- 1-3-2- سیاستها و برنامه های اقتصادی کلان (طرح تحول اقتصادی)

3- توسعه اجتماعی

- 1-3- رشد جمعیت و شهر نشینی
- 2-3- بررسی تحولات اشتغال ، بیکاری ، فقر
- 3-3- سازمانهای مردم نهاد و مشارکتهای مدنی
- 4-3- آموزش
- 1-4-3- بررسی نرخ باسوادی طی سالهای 1991-2011 میلادی
- 2-4-3- بررسی تعداد دانش آموزان و دانشجویان طی سالهای 1991-2011 میلادی

4- حفاظت از محیط زیست

- 1-4- هوا
- 1-1-4- راهکارهای موثر در زمینه کنترل و کاهش میزان آلودگی هوا
- 1-2-4- تغییر اقلیم در ایران
- 2-4- جنگل و مرتع
- 1-2-4- دستاوردها بخش جنگل

3-4-3- زمین ، خشکی و خاک

1-3-4- راهکارها بهبود وضع موجود

2-3-4- مین زدایی مناطق جنگی

4-4- آب

1-4-4- یافته ها و راهکارها بخش آب

4-5- تنوع زیستی

1-5-4- اقدامات انجام شده در راستای حفاظت از تنوع زیستی

4-6- مواد شیمیایی و پسماند

1-6-4- دستاوردهای بخش پسماند

2-6-4- مواد شیمیایی خطرناک

4-7- انرژی

1-7-4- دستاوردها در زمینه فناوری انرژی های تجدید پذیر

2-7-4- دستاوردها در حوزه توسعه کاربرد انرژی های (تجدید پذیر)

4-8- صنعت

1-8-4- دستاوردهای بخش صنعت و معدن

4-9- بهداشت و سلامت

4-10- کشاورزی

1-10-4- دستاوردها در بخش کشاورزی پایدار

4-11- حمل و نقل

1-11-4- دستاوردهای بخش حمل و نقل

هم اکنون 40 سال از کنفرانس انسان و محیط زیست در استکهلم و 20 سال از اجلاس سران ملل متحد در ریودوژانیرو می گذرد ، کشورهای جهان پس از 20 سال دوباره در ریو گرد هم می آیند تا راه حلی برای معضلات زیست محیطی قرن اخیر پیشنهاد نمایند و همچنین دستاوردهای بیست ساله کشورهای مختلف در راستای توسعه پایدار را به مذاقه گذارند .متاسفانه با وجود تلاشهای بین المللی و همچنین تلاشهای بسیاری از کشورها، هنوز محیط زیست در شرایط بحرانی قرار دارد . یکی از مسائل تشدید کننده این بحران ، رکود اقتصادی ، معضل بیکاری و فقر می باشد مسائلی که جامعه بین الملل را بر آن داشت که توجه به محیط زیست را در کنار رشد اقتصادی قرار دهد و طرح اقتصاد سبز برای ریشه کنی فقر را پیشنهاد دهد.

جمهوری اسلامی ایران نیز با درک اهمیت موضوع شش ماه پس از اجلاس سران اقدام در ریو در سال 1392 به تاسیس کمیته ملی توسعه پایدار نمود. شایان ذکر است این کمیته در طول نوزده سال جلسات پیوسته ای با سازمانهای ذیربط داشته است و در مورد مسائل زیست محیطی کشور راهکارهایی را ارائه داده است همچنین در اشاعه فرهنگ زیست محیطی و ترویج توسعه پایدار در کلیه سازمانهای اجتماعی ، اقتصادی و آموزشی کشور نقش به سزایی داشته است.

همچنین در راستای اجرایی شدن دستور کار 21 در برنامه های توسعه کشوری، کشور ایران برنامه هایی را درست اجرا دارد تا رویکردی همه جانبه را برای محیط زیست تدوین نماید. در این ارتباط ایران در قانن برنامه چهارم و پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به حفظ محیط زیست، آمایش سرزمین و توازن منطقه ای و به مقوله ارتقای سلامت و بهبود کیفیت زندگی اشاره کرده است. جهت گیری راهبردی ملی توسعه پایدار براساس برنامه های توسعه شامل انرژی و آلودگی هوا ، آب و بهداشت محیط، فقر زدایی و ساماندهی اسکان شهری و روستایی ، کشاورزی و منابع طبیعی پایدار، تنوع زیستی و توسعه گردشگری طبیعی، صنایع و معادن، آموزش و تحقیقات و مدیریت و کاهش مخاطرات می باشد.

گزارش موجود شامل دستاوردهای بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در زمینه توسعه پایدار است که توسط دستگاههای اجرایی ذیربط با محوریت کمیته ملی توسعه پایدار تهیه شده است.

1- ساختارهای تشکیلاتی توسعه پایدار

در پی توجه جهانی به توسعه پایدار و حفاظت محیط زیست، در ایران نیز کمیته ملی توسعه پایدار در شهریور ماه 1372 (سپتامبر 1993) یعنی یکسال پس از اجلاس ریو با هدف سیاست گذاری و هماهنگی برنامه های توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور با ملاحظات زیست محیطی توسط شورایی عالی حفاظت محیط زیست با حضور نمایندگان سازمانهای دولتی و غیردولتی تشکیل شد. کمیته ملی، متشکل از 13 نماینده وزارتخانه، سازمان های دولتی و 3 نماینده از فرهنگستان علوم، سازمانهای مردم نهاد و شورایی عالی حفاظت محیط زیست و نیز رییس (معاون رییس جمهور و ریاست سازمان حفاظت محیط زیست) و نایب رییس به عنوان اعضاء دائم (جمعاً 18 عضو صاحب رأی) می باشد. ارکان این کمیته شامل کمیته ملی، دبیرخانه، و کمیته های فرعی است. کمیته های فرعی (13 گانه) براساس کنوانسیون های بین المللی و ضرورت های ملی تشکیل گردید و دبیرخانه هر یک در دستگاه کلیدی مرتبط مستقر است

1-1- اهداف و شرح وظایف کمیته ملی توسعه پایدار

- اشاعه نگرش توسعه پایدار و دستور کار 21 و کنوانسیون های بین المللی مرتبط در سطح ملی، تدوین استراتژی توسعه پایدار بررسی و پیگیری اقدامات انجام یافته جهت اجرای آن، تصمیم سازی برای راهبرد ملی توسعه پایدار، ارائه پیشنهاد جهت تعیین سیاست واحد و هماهنگی در خصوص مسائل مربوط در مجامع بین المللی و وزارتخانه ها و سازمانهای کشوری، برنامه ریزی پروژه های مشترک اجرائی - تحقیقاتی در زمینه مسائل مربوطه به کنوانسیونهای تغییر آب و هوا و حفظ گونه های زیستی و اصول جنگل و نیز دستور کار 21 با کشورهای منطقه که دارای موقعیت های مشابه هستند و تشکیل کمیته های فرعی (13 گانه) برای موارد تخصصی

فعالیت و اقدامات کمیته ملی توسعه پایدار (از بدو تأسیس تاکنون)

ترویج دیدگاه توسعه پایدار در کشور و نهادینه شدن آن - مشارکت در مجامع جهانی توسعه پایدار - جلب مشارکت فراگیر گروه های عمده، NGO ها در سطوح ملی، منطقه ای - تدوین راهبرد حفاظت از تنوع زیستی و تصویب توسط شورایی عالی حفاظت محیط زیست - اجرای طرح دولت سبز (مدیریت سبز در بخش دولتی) - تدوین شاخص های توسعه پایدار در کشور (SDI) - طرح تدوین گزارش وضعیت محیط زیست کشور (SOE) - مشارکت در تدوین برنامه های توسعه کشور با رویکرد توسعه پایدار - همکاری در تدوین ارزیابی راهبردی زیست محیطی (SEA) - تهیه و تدوین پیش نویس سند راهبردهای ملی توسعه پایدار کشور (NSSD) - برپایی کارگاه های آموزشی و برگزاری نشست های تخصصی - تأسیس دفاتر محیط زیست در دستگاه های اجرایی

1-2- قوانین و مقررات مصوب در خصوص توسعه پایدار و جایگاه توسعه پایدار در نظام برنامه ریزی ایران

از آنجا که مهم ترین اجزای یک سیاست زیست محیطی مطلوب، اعمال این سیاستها در قوانین ملی کشور است، جمهوری اسلامی ایران یکی از اصول قانون اساسی خود را به محیط زیست اختصاص داده است:

(اصل پنجاهم قانون اساسی: در جمهوری اسلامی حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می گردد. از این رو فعالیت های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است)

همچنین تلاش نموده همگام با روند فزاینده توجه به محیط زیست در جهان، جایگاه آن را در برنامه ریزی های ملی خود مورد توجه قرار دهد.

سند چشم انداز 20 ساله کشور، بر اساس این سند راهبردی، در افق 1404 ایران کشوری توسعه یافته و برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تامین اجتماعی، فرصت های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره مند از محیط زیست مطلوب، به نحوی که وضعیت طبیعی سیمای مناظر، زیست بوم ها، زیست ماندان و ذخایر ژنتیکی، منابع و عناصر حیاتی هوا، آب، خاک و سرزمین در آن حفظ شده و انسان ها در پناه چنین محیطی از بهداشت و سلامت جسمی و روانی، آرامش و امنیت اجتماعی و اقتصادی پایدار و عدالت زیست محیطی برخوردار باشند.

جمهوری اسلامی ایران در راستای ارتقا اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی خود برنامه های 5 ساله ای را تدوین نموده است که جایگاه محیط زیست در برنامه ریزی های توسعه از برنامه اول تا پنجم از روند مطلوبی برخوردار گشته است بطوریکه توجه به محیط زیست در چند بند از قانون برنامه در تمام دوره ها لحاظ شده است از موارد مهم ذکر شده در برنامه های اول و دوم و سوم و چهارم می توان به: حفاظت از منابع طبیعی، با تأکید بر حفظ جنگل و پیشگیری از آلودگی اب و هوا، ساماندهی و جلوگیری از آلودگی و تخریب سواحل، ارتقاء آگاهی های عمومی و دستیابی به توسعه پایدار، بهینه سازی و کاهش مصرف انرژی، ایجاد و توسعه سیستم های دفع بهداشتی فاضلاب شهری و روستایی، توانمندسازی جوامع محلی، سازمان های مردم نهاد، مدیریت کمی و کیفی منابع آب، خاک و گیاه، کاهش مصرف مواد شیمیایی (کود و سم)، بهره برداری پایدار از جنگل ها و مراتع، توسعه گردشگری طبیعی و پایدار، تولید پاک تر و پایدار صنایع، حفاظت از تنوع زیستی (ژن و گونه ها) و توسعه تحقیقات مورد نیاز توسعه پایدار اشاره کرد.

همچنین در برنامه پنجم توسعه که در مرحله اجرا است به مدیریت جامع و توسعه پایدار منابع آب در کشور - ارتقاء نظام برنامه ریزی با لحاظ نمودن دو اصل آمایش سرزمین و پایداری محیطی - تشکیل شورای آمایش سرزمین با عضویت رییس سازمان - مدیریت سبز - تهیه نظام شاخص های پایداری محیطی - تدوین نظام ارزیابی راهبردی محیطی با مسئولیت شورای عالی حفاظت محیط زیست در سطح ملی و ادارات کل استان ها در استان تاکید شده است

1-3- کنوانسیونها و همکاری های بین المللی

کمیته ملی توسعه پایدار با کنوانسیونهای ذیل همکاری می نماید و در راستای اهداف این کنوانسیونها کمیته های فرعی را تشکیل داده است.

1. مواد زاید و شیمیایی خطرناک (بازل) 2. تغییرات آب و هوا 3. تنوع زیستی، CMS، CITES. 4. تالاب ها (کنوانسیون رامسر) 5. تسهیلات جهانی محیط زیست GEF. 6. کنوانسیون تهران، خزر، راپمی (کویت) 7. پروتکل مونترال

2- توسعه اقتصادی

طی بیست سال گذشته، اقتصاد کشور فراز و نشیبهای بسیاری را پشت سر گذاشته است. انقلاب، جنگ، تحریمهای اقتصادی، تحولات بازار نفت و... از جمله عواملی بوده اند که اقتصاد کشور و روند متغیرهای اقتصادی را تحت الشعاع قرار داده اند. به موازات این تحولات دولت تلاش کرده از طریق برنامه های توسعه ای نسبت به مدیریت اقتصاد کشور مبادرت ورزد.

2-1- روند تحولات اقتصادی و رشد اقتصادی

طی دو دهه گذشته نوسانات قیمت نفت موجب نوسانات درآمد ناشی از صدور نفت خام را بدنبال داشته و دولت کوشیده است از طریق ایجاد دو نهاد حساب ذخیره ارزی در سال 1999 میلادی و صندوق توسعه ملی در سال 2010 میلادی اثر نوسانات متغیر برونزای قیمت نفت بر متغیرهای اقتصادی را مدیریت کند. این در حالی است که دولت تلاش کرده با افزایش درآمدهای مالیاتی و پیگیری سیاست توسعه و جایگزینی صادرات، نسبت به افزایش صادرات کالاهای غیر نفتی و همچنین صدور محصولات پتروشیمی بجای نفت، وابستگی کشور به درآمدهای نفتی را کاهش دهد.

به رغم اعمال فشارهای خارجی علیه ایران، تجارت و سرمایه گذاری خارجی در کشور طی دو دهه اخیر از روند رو به رشدی برخوردار بوده است. با این حال روند رو رشد آن در شرایطی محقق گردیده که در خلال سالهای اخیر فشارهای خارجی علیه جمهوری اسلامی بر سر دستیابی به انرژی صلح آمیز هسته ای و فشار تحدیدها و تحریم های بین المللی از این رهگذر به اوج خود رسیده است. ایران با ایجاد مناطق آزاد تجاری تلاش کرده نسبت به توسعه سرمایه گذاری خارجی و صادرات غیر نفتی کشور مبادرت ورزد.

از مهمترین تحولات اقتصادی کشور طی سالهای اخیر گذار از یک اقتصاد بشدت دولتی بسمت اقتصاد مبتنی بر فعالیت بخش غیر دولتی بوده که در چارچوب سیاست های کلی اصل (44) قانون اساسی از برنامه سوم توسعه تا کنون دنبال و در قالب آن بخش قابل توجهی از شرکت های دولتی واگذار گردیده است.

نهایتا اینکه یکی از مهمترین مشکلات کشور شدت بالای مصرف انرژی بوده است که طی 1/5 سال گذشته در چارچوب اجرای قانون هدفمند کردن یارانه ها و افزایش قابل توجه قیمت انرژی تلاش شده مصرف انرژی مدیریت و منابع ناشی از افزایش قیمت حامل های انرژی در چارچوب آن باز توزیع شود.

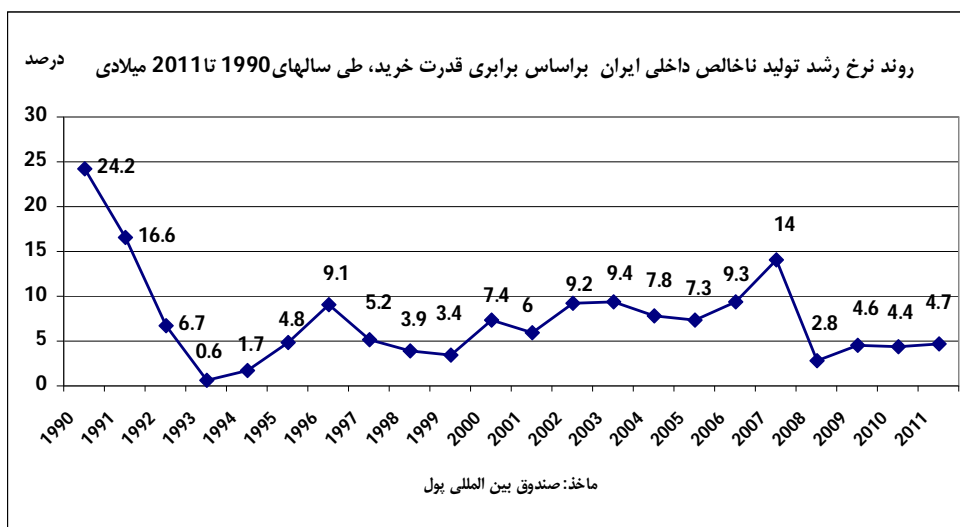
2-2- درآمدهای ملی

2-2-1- تولید ناخالص داخلی

میزان تولید ناخالص داخلی از مهمترین معیارهایی است که برای مقایسه اقتصاد کشورها در سطح جهان مورد استفاده قرار می گیرد. مناسب ترین روش برای مقایسه اقتصاد کشورها، محاسبه تولید ناخالص داخلی بر اساس برابری قدرت خرید می باشد. زیرا در این روش هزینه واقعی زندگی در کشورهای مختلف در محاسبه تولید ناخالص داخلی لحاظ می شود. براساس آخرین آمار و اطلاعات صندوق بین المللی پول¹ میزان تولید ناخالص داخلی ایران در سال 2010 میلادی براساس برابری قدرت خرید حدود 888/4 میلیارد دلار می باشد که نسبت به رقم این شاخص در سال 1990 میلادی (244/8 میلیارد دلار) نزدیک به 3/63 برابر شده است. همچنین براساس پیش بینی های این صندوق، میزان تولید ناخالص داخلی ایران بر حسب برابری قدرت خرید در سال 2011 میلادی بالغ بر 930/2 میلیارد دلار خواهد بود که بیانگر 3/8 برابر شدن آن نسبت به سال 1990 میلادی می باشد.

¹ IMF, Word Economic Outlook Database, September 2011

در نمودار زیر روند نرخ رشد تولید ناخالص داخلی ایران بر حسب برابری قدرت خرید طی سالهای 1990 میلادی تا 2011 نشان داده شده است.

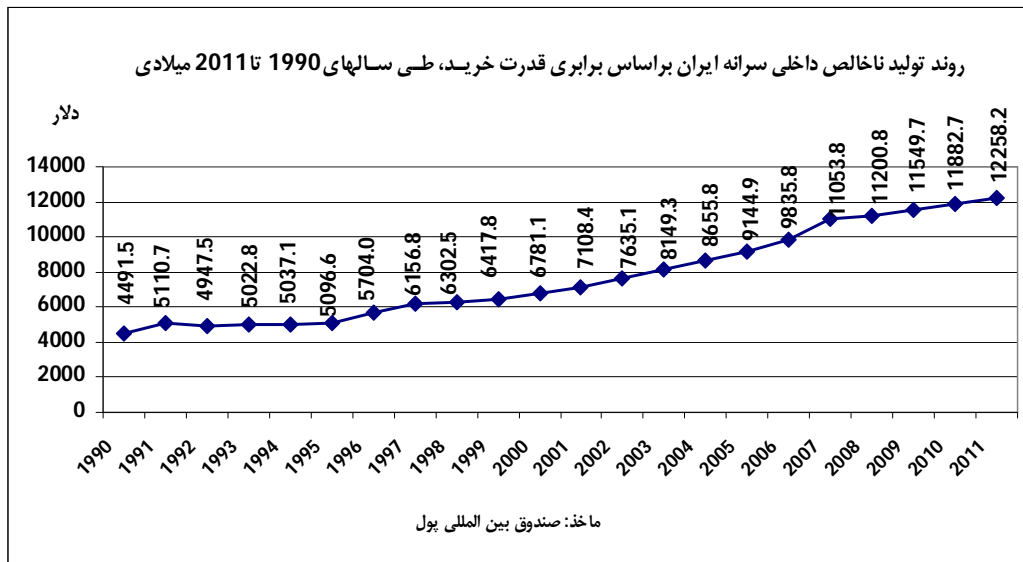
2-2-2- تولید ناخالص داخلی سرانه ایران بر اساس برابری قدرت خرید

بر اساس پیش بینی های صندوق بین المللی پول، تولید ناخالص داخلی سرانه ایران بر حسب برابری قدرت خرید در سال 2010 میلادی 11882/7 دلار می باشد که نسبت به رقم این شاخص در سال 1990 میلادی (4491/5 دلار) حدود 2/65 برابر شده است.

همچنین، تولید ناخالص داخلی سرانه ایران بر حسب برابری قدرت خرید در سال 2011 رقمی در حدود 12258/2 دلار خواهد بود که حاکی از 2/73 برابر شدن آن نسبت به سال 1990 میلادی می باشد. در این راستا، نمودار زیر نشان می دهد که به رغم افزایش جمعیت طی دو دهه گذشته، تولید ناخالص داخلی سرانه ایران روندی صعودی داشته است.

همچنین شایان توجه است که با توجه به آمار و اطلاعات این صندوق، رتبه ایران بر حسب برابری قدرت خرید از 18 در سال 1990 میلادی به 17 در سال 2011 ارتقاء یافته است.

-3-2
-1

-3-2

سیاستها و برنامه های اقتصادی کلان (طرح تحول اقتصادی)

طی دو سال اخیر، برنامه های دولت با رویکردی اصلاح گرایانه از طریق 7 طرح تحول اقتصادی دنبال شده است. این 7 طرح شامل هدفمند کردن یارانه ها، تحول نظام مالیاتی، اصلاح نظام توزیع کالا و خدمات، اصلاح نظام بهره وری، اصلاح نظام گمرکی، تحول نظام بانکی و ارزش گذاری پول ملی بوده است.

رویکرد قانون هدفمند کردن یارانه ها ایجاد یک تعادل جدید در اقتصاد کشور است که هدفش دمیدن روحیه عقلانیت در رفتار مصرفی شهروندان و رفتار تولیدی بنگاههای اقتصادی است. این قانون شهروندان را به اصلاح الگوی مصرف خود دعوت می کند و به بنگاههای اقتصادی نیز این پیام را می دهد که با توجه به ارزشهای واقعی منابع اقتصادی از جمله انرژی، رفتار اقتصادی و فرایندهای تولید خود را تنظیم کنند. نه آنکه به اتکاء قیمت ها و حمایت های غیرواقعی که نمی تواند در صحنه اقتصاد بین المللی پایدار بماند به حیات خود ادامه دهند.

از منظر آسیب شناسی، قانون نظام تخصیص یارانه ها، پیامدهای نامطلوبی بر اقتصاد کشور طی سالهای گذشته بر جای گذاشته است:

مصرف بالای حامل های انرژی و سایر کالاها و خدمات مشمول تخصیص یارانه ها -شکل گیری الگوهای نامناسب تولید- بهره وری پایین عوامل تولید و بالاخص حامل های انرژی-توزیع ناعادلانه درآمد -نرخ رشد بطئی اقتصاد، تورم مزمن و نرخ بالای بیکاری- قاچاق گسترده فرآورده های نفتی و گندم .

صرفاً طی 11 ماه پس از اجرای قانون ، صرفه جویی ارزی حاصله، بدون احتساب نرخ رشد معادل 6/5 میلیارد دلار و با احتساب نرخ رشد معادل 14/2 میلیارد دلار برآورد می شود.

3- توسعه اجتماعی

3-1- رشد جمعیت و شهر نشینی

در سال 1375 که مصادف با آغاز دوره بیست ساله بین دو اجلاس جهانی ریو است، جمعیت کشور ایران حدود 60 میلیون نفر بود که 60/3 درصد آن در شهرها و 38/7 درصد دیگر در روستاها و مناطق عشایری سکونت داشتند. این مقادیر جمعیتی در سال 1385 بیانگر افزایش جمعیت شهری و کاهش جمعیت روستایی (و عشایری) است. در این سال حدود 68/4 درصد از جمعیت حدود 70 میلیون نفری کشور در شهرها و 31/5 درصد در روستاها سکونت داشتند. در آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور نیز که در سال 1390 انجام شد، تعداد جمعیت کشور با رشد اندکی نسبت به قبل حدود 74 میلیون نفر افزایش یافت که 71 درصد در

شهرها و 29 درصد در روستاها سکونت دارند. این تحولات به خوبی نشانگر جمعیت شهری است که پیامدها خاصی در رابطه با مصرف منابع، آلاینده ها و مشکلات محیط زیست در پی خواهد داشت.

طی سالهای گذشته نسبت شهرنشینی در ایران از 31% در سال 1335 به 71% در سال 1390 یعنی 2/3 برابر شده است و این روند همچنان ادامه دارد. افزایش نسبت شهرنشینی ناشی از دو عامل تبدیل سکونت گاه‌های روستایی به شهر از یک سوی و مهاجرت روستاییان به شهرها از سوی دیگر می‌باشد. اقتصاد تک‌محصولی متکی به نفت و اختلاط اقتصاد ایران با اقتصاد سرمایه‌داری جهانی و به تبع آن پیشرفت فنون موجب آزاد شدن بخش قابل توجهی از نیروی کار در روستاها شد و لذا روستاییان برای کسب معاش روانه شهرها شدند که پیامد آن شهرنشینی شتابان و مواجه شدن شهرهای بزرگ با مشکلات عدیده‌ای بوده است. شهرنشینی شتابان اخیر خاص کشور ایران نیست و در کشورهای هم‌جوار نیز که عمدتاً کشورهایی با اقتصاد تک محصولی می‌باشند همین اتفاق افتاده است.

3-2- بررسی تحولات اشتغال، بیکاری، فقر

بررسی روند تحولات جمعیتی کشور حاکی از پدید آمدن یک تغییر و تحول ساختاری در ترکیب جمعیت آماده به کار است که تحت تاثیر نرخ رشد شتابان جمعیت در سالهای اولیه پس از انقلاب شکل گرفته است. نتیجه این تغییر ساختار، خود را به صورت شدت افزایش فشار بر سمت عرضه در بازار نیروی کار نمایان می‌سازد، به طوریکه متوسط سالانه عرضه نیروی کار طی دهه اخیر، بسیار بیشتر از متوسط سالانه تقاضای نیروی کار بوده است. علاوه بر حجم زیاد جمعیت واقع در سن کار، افزایش نرخ مشارکت از جانب فارغ‌التحصیلان دانشگاهها و همچنین از سوی زنان، فشار عرضه نیروی کار را تشدید کرده است. در سمت تقاضای بازار کار نیز به دلیل سطح پائین نرخ رشد اقتصادی و نوسانات قابل توجه سرمایه‌گذاری و تولید و بهره‌وری پائین نیروی کار، ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار و مولد، کمتر از رشد عرضه نیروی کار بوده است.

مطابق با آمارهای منتج از طرحهای آمارگیری از نیروی کار (مرکز آمار ایران)، طی سالهای 2011-1991 تقاضای نیروی کار (جمعیت شاغل) از 13/1 به 20/5 میلیون نفر رسیده است (جدول 4). بنابراین طی سالهای مذکور، حدود 7/4 میلیون نفر به شاغلین کشور افزوده شده است. در سمت عرضه، جمعیت فعال 8/7 میلیون نفر افزایش یافته و از 14/7 به 23/4 میلیون نفر رسیده است.

جدول 4. جمعیت شاغل و سهم بخشهای اقتصادی در اشتغال طی سالهای 1370-90

(هزار نفر - درصد)

شرح	1991	1996	2001	2006	2011
جمعیت کشور	55837	60055	64900	70500	75000
جمعیت فعال	14737	16027	19812	23466	23395
نرخ مشارکت اقتصادی ²	38/1	35/3	37/2	40/4	36/9
جمعیت شاغل	13097	14572	16000	20841	20517
نرخ بیکاری	11/1	9/1	14/2	12/75	12/3

مأخذ: طرح آمارگیری از نیروی کار، مرکز آمار ایران

3-2-1 روند فقرزدایی در کشور

در طول برنامه‌های توسعه کشور همواره سیاستهایی در راستای فقر زدایی، تلاش در راستای تأمین عدالت اجتماعی و تأمین حداقل نیازهای اساسی مردم لحاظ شده که در این خصوص خط مشی‌هایی مانند تأمین تغذیه در حد نیازهای زیستی، تعمیم بیمه‌های اجتماعی با اولویت روستائیان، تأمین آموزش‌های عمومی، مهار تورم، اجرای سیاست‌های تعدیل اقتصادی به منظور کاهش عدم تعادل‌های موجود در سطح کلان.

². نسبت جمعیت فعال به جمعیت در سن فعالیت

عنایت به مناطق محروم و روستاها با الویت اشتغال، بهداشت و آموزش، تولید و عمران، دستیابی همگانی به آموزش ابتدایی، بهبود برابری جنسیتی و توانمند سازی زنان در نظر گرفته شده بود.

روند شاخص توزیع درآمد و فقر شامل نسبت سهم ده درصد ثروتمندترین به ده درصد فقیرترین خانوارها، ضریب جینی و شاخص سرشمار فقر در کشور در طی این سال ها نشان دهنده نوسانات در این حیطة است.

سال	نسبت سهم ده درصد ثروتمندترین به ده درصد فقیرترین خانوارها*	ضریب جینی*	شاخص سرشمار فقر (درصد)**
1992	15/9	0/387	3
1993	16	0/3976	27
1999	15/4	0/4009	32
2000	15	0/3991	30
2005	14/5	0/4023	NA
2008	14	0/3790	NA

منبع: * بانک مرکزی

** آمار بودجه خانوار مرکز آمار ایران

3-3- سازمانهای مردم نهاد و مشارکتهای مدنی

در ایران نخستین فعالیتهای شکل گیری سازمانهای مردم نهاد (NGO) به صورت جدی، نظام مند و ساختار یافته از سال 1376 مطرح و این مفهوم در راستای توسعه بنیادار به عنوان یکی از راهکارهای مهم مورد توجه قرار گرفت. در ایران طی 10 سال اخیر تعداد NGO ها روند روبه رشدی را طی نموده است به طوری که تعداد این سازمانها به صورت رسمی و ثبت شده به بیش از 6000 سازمان می رسد، این در حالی است که آمار NGO های ثبت شده و ثبت نشده به بیش از 17000 سازمان می رسد. از مجموع 6302 مورد NGO ثبت شده در ایران تا سال 1387 فعالیت 676 سازمان در امور پژوهش و تحقیقاتی، تعداد 1747 سازمان در امور خدماتی و 3879 سازمان به طور مستقیم فعالیتهای اجرایی در حوزه های مختلف انجام می دهند که در این میان 428 سازمان (NGO) اختصاصا به فعالیتهای زیست محیطی می پردازند.

دولت جمهوری اسلامی ایران در برنامه های توسعه با تصویب بند های قانونی مختلف حمایت از NGO ها را در دستور کار خود قرار داده است همچنین در طول دو دهه اخیر هر ساله دولت بودجه ای را در قالب اعتبارات بلاعوض به سازمانهای مردم نهاد اختصاص داده است. این اعتبارات به سازمانهایی تخصیص می یابد که دارای طرح ها و پروژ های اجرایی کوتاه مدت یا میان مدت بوده و تاثیرات مستقیم این طرح ها بخش های اجتماعی و توسعه ای کشور را در بر گیرد. در حال حاضر زیر ساختهای لازم جهت توسعه NGO ها در کشور فراهم است و همچنین مجلس شورای اسلامی نیز طرح حمایتی از NGO ها را به تصویب رسانده است که این فرصت مناسبی جهت جلب بیشتر مشارکتهای مردمی می باشد.

3-4- آموزش

3-4-1- بررسی نرخ باسوادی طی سالهای 1991-2011 میلادی

اطلاعات لازم در خصوص بررسی روند تحولات وضعیت سواد در جمعیت کشور در جدول ذیل مشخص شده است:

جدول نرخ باسوادی به تفکیک جنسیت و منطق شهری و روستای سالهای 88-1370

شرح	سپتامبر 1991	اکتبر 1996	اکتبر 2006	2009*
نرخ باسوادی کل	74/1	79/5	84/6	87/3
نرخ باسوادی مردان	80/6	84/7	88/7	NA
نرخ باسوادی زنان	67/1	74/2	80/3	NA
نرخ باسوادی مناطق شهری	81/9	85/7	88/9	NA
نرخ باسوادی مناطق روستایی	63/7	69/3	75/1	NA

- ماخذ: مرکز آمار ایران

- *بانک مرکزی

بررسی‌ها در این خصوص به روشنی نشان‌دهنده رشد شتابان نسبت‌های باسوادی در مقاطع سرشماری در بیست سال اخیر می‌باشد. طی دهه اخیر، مرکز فرهنگی سازمان ملل (یونسکو) چندین بار، ایران را به عنوان یکی از موفق‌ترین کشورهای جهان در مبارزه با بی‌سوادی معرفی کرده است، بطوریکه نرخ باسوادی در جمعیت 6 ساله و بیشتر از 74/1 درصد در سال 1991 به 87/3 درصد در سال 2009 ارتقاء یافته است. از سوی دیگر آمار نشان می‌دهد که رشد نرخ سواد در بین جامعه زنان نسبت به جامعه مردان از شتاب بسیار بالاتری برخوردار بوده است، به نحوی که اختلاف بین نرخ سواد در جامعه زنان و مردان در سال 1991 که به 13/5 درصد بالغ می‌گردید، در سال 2006 به 8/4 درصد تقلیل یافته است. همچنین نرخ سواد در مناطق روستایی و شهری نشان می‌دهد که مناطق روستایی نرخ رشد سواد بیشتری را در مقایسه با مناطق شهری تجربه نموده‌اند. این موضوع نیز باعث شده که اختلاف نرخ سواد بین مناطق روستایی و شهری از 18/2 درصد در سال 1991 به 13/8 درصد در سال 2006 تنزل یافته است. به طور کلی می‌توان بیان داشت ضمن آنکه نرخ سواد در کل کشور افزایش یافته به طور اخص جمعیت زنان و جمعیت روستاییان را مورد تاکید قرار داده و باعث شده اختلاف نرخ سواد بین مردان و زنان و بین مناطق شهری و روستایی به مقدار زیاد تنزل یابد.

3-4-2- بررسی تعداد دانش آموزان و دانشجویان طی سالهای 1991-2011 میلادی

تعداد دانش آموزان کل کشور و تفکیک آن به دختر و پسر و دانش آموزان متوسطه دختر به شرح جدول (6) می‌باشد.

در بخش آموزش عالی تعداد دانشجویان و تفکیک دانشجویان دختر و پسر و کادر آموزش مطابق جدول (7) می‌باشد.

جدول تعداد دانش جویان کل کشور و تفکیک آن به زن و مرد و کادر آموزشی 89-1370 (هزار نفر)

شرح	1370-71	1375-76	1380-81	1385-86	1390-89
-----	---------	---------	---------	---------	---------

کشور توسط سازمان حفاظت محیط زیست و همکاری دیگر ارگانها طراحی شد که هم اکنون نیز در حال اجرا می باشد و دارای هشت محور اصلی به شرح زیر می باشد [اداره کل حفاظت محیط زیست استان تهران، 1383]:

محور اول ، خودروهای نو

محور دوم، خودروهای مستعمل

محور سوم، حمل و نقل همگانی

محور چهارم، سوخت

محور پنجم، معاینه فنی

محور ششم، مدیریت ترافیک

محور هفتم، آموزش همگانی و مشارکت همگانی

محور هشتم، منابع ثابت آلاینده هوا

در حال حاضر 18 سازمان و ارگان مختلف در حوزه آلودگی هوا فعالیت دارند. با توجه به اینکه محور اول طرح جامع کاهش آلودگی هوای شهرهای کشور ، تنظیم و رعایت استاندارد در خودروهای تولید داخل است، در همین راستا در سال 1379، استاندارد EC1504 به کار گرفته شد که این استاندارد پس از سال 1381 به R83 که یک استاندارد اروپایی است ارتقا پیدا کرد. استاندارد یاد شده دارای ویرایشهای مختلفی نظیر R 83-00 تا R 83-05 می باشد ، در حال حاضر استاندارد مورد استفاده در کشور ، R 83-03 می باشد که مطابق با استاندارد یورو 2 می باشد. خودروسازان برای دستیابی به استانداردهای یاد شده ، ملزم به ایجاد تغییراتی در سیستم خودرو مانند جایگزینی خودروهای اژکتوری با خودروهای کاربراتوری شدند، همچنین در مسیر آگزوز ، کاتالیز کانورتور نصب شده که گازهای آلاینده را توسط فعل و انفعالات شیمیایی به گازهای بی خطر تبدیل می کند. اما با وجود ارتقای استاندارد خودروهای ساخت داخل ، همچنان از استانداردهای بین المللی فاصله زیادی وجود دارد ، چراکه استاندارد فعلی رایج در اروپا استاندارد یورو 4 می باشد که الزام به کار گیری آن در کشور ایران در طی یک برنامه ده ساله و تا سال 1389، پیش بینی گردیده است. در زمینه محور خودروهای مستعمل بر اساس اطلاعات موجود تا پایان سال 1385 می باید 280 هزار خودروی فرسوده شامل 250 هزار خودروی سواری شخصی و 30 هزار خودروی تاکسی از رده خارج گردند که البته خروج این تعداد به طور کامل محقق نگردیده است.

در خصوص تولید سوخت با کیفیت استاندارد اقداماتی نظیر حذف سرب از سوختها، گاز سوز کردن خودروها (CNG سوز کردن آنها) انجام گردید که در این راستا، 1150 ایستگاه سوختگیری توسط وزارت نفت و سازمان بهینه سازی مصرف سوخت در سطح کشور احداث و راه اندازی گردیده است، همچنین مقرر گردیده است که تا پایان برنامه چهارم توسعه اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی نیز 400 ایستگاه جدید CNG تاسیس گردد.

4-1-2- تغییر اقلیم در ایران

ایران به دلیل قرار گرفتن در ناحیه خشک و نیمه خشک جغرافیایی، بالا بودن خطر وقوع بلایای طبیعی، اقتصاد وابسته به نفت و وجود کلان شهرهایی با آلودگی بالای جوی جزو کشور های آسیب پذیر کنوانسیون تغییر آب و هوا می باشد و به عنوان کشوری با مصرف بالای انرژی در جهان معرفی شده و رتبه بالایی نیز از لحاظ میزان انتشار گازهای گلخانه ای دارد به طوری که وضعیت انتشار CO2 ناشی

از احتراق سوخت در سال 1387 بر اساس آمارهای منتشره در تراز نامه های انرژی کشور برابر 523/3 میلیون تن در سال بوده است. بر اساس تحقیقات و ارزیابی های انجام شده در طرح توانمندسازی تغییر آب و هوا تحت نظر کنوانسیون تغییر آب و هوای سازمان ملل متحد و با استفاده از سناریوهای مطرح شده توسط IPCC، اگر میزان غلظت دی اکسید کربن تا سال 2100 دو برابر شود، دمای متوسط ایران به میزان 1/5 تا 4/5 درجه سانتیگراد افزایش خواهد یافت که این مسئله تغییرات محسوسی را در منابع آبی، میزان تقاضای انرژی، تولیدات کشاورزی و نواحی ساحلی موجب خواهد شد.

تغییر اقلیم می تواند بر تمامی جنبه ها و فعالیت های اساسی بخش های مختلف سامانه های زیر ساختی، صنعتی و کشاورزی اثر گذارد. به طور مثال در بخش آسیب پذیری نیروگاه ها اثرات تغییر اقلیم بر شبکه، به عنوان چالش هایی برای برنامه ریزی استراتژیک و مدیریت خطر پذیری (ریسک) محسوب می شوند. بر اساس مطالعات مشخص شده است در پاره ای از شرایط، کاهش 1% بارش باعث کاهش 2 تا 3% در جریان رواناب شده و هر 1% کاهش این جریان سبب 3% کاهش در تولید برق می شود.

گزارش «عملکرد مبارزه با تغییرات اقلیمی» برای سال 2012 نشان می دهد که ایران رتبه 60 را در بین 61 کشور عمده تولیدکننده گازهای گلخانه ای جهان به خود اختصاص داده است گفتنی آنکه ایران در سال 2009 در رتبه 39، در سال 2008 رتبه 34، در سال 2007 رتبه 49 و در سال 2006 در رتبه 47 قرار داشته است. براساس آمار سال 2000 میلادی، در ایران سالانه حدود 500 میلیون تن گاز گلخانه ای منتشر می شد که این رقم در حال حاضر به حدود 700 میلیون تن در سال افزایش یافته است این گزارش نشان می دهد که شاخص های مربوط به بخش «صنعت» و «فعالیت های بین المللی» ایران در پایین ترین سطح خود قرار گرفته است. در این گزارش اعلام شده است که سهم ایران در انتشار گاز دی اکسید کربن جهان 1/84 درصد می باشد. عدم انتقال تکنولوژی های مناسب توسط کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه ای همچون ایران باعث شده روند توسعه پایدار در بخش های صنعتی و نیروگاهی کشور به تأخیر بیفتد. عدم جذب پروژه های بین المللی مکانیسم توسعه پاک به دلیل قوانین داخلی تاکنون باعث تصویب تنها یک پروژه CDM در بخش جمع آوری گازهای همراه نفت شده است. سازمان حفاظت محیط زیست مرجع ملی کنوانسیون تغییر آب و هوا در کشور می باشد و کلیه اقدامات ذیربط از طریق طرح ملی تغییر آب و هوا دنبال می شود.

افزایش جمعیت و به تبع آن نیاز به ایجاد اشتغال و توسعه صنعتی در سالهای اخیر منجر به افزایش تقاضای حاملهای انرژی و به تبع آن انتشار گازهای گلخانه ای شده است. لیکن اقدامات دولت در سالهای اخیر در جایگزینی گاز طبیعی به جای سوختهای مایع، توسعه حمل و نقل عمومی، نوسازی صنایع و تبدیل نیروگاههای گازی به سیکل ترکیبی منجر شده است که روند رشد انتشار گازهای گلخانه ای تعدیل گردد.

منابع:

گزارش 2011 آژانس بین المللی انرژی در خصوص انتشارات دی اکسید کربن ناشی از احتراق سوخت فسیلی

گزارش «عملکرد مبارزه با تغییرات اقلیمی» برای سال 2012

کشور ایران در روی کمر بند خشک نیم کره شمالی قرار گرفته است. متشکل از فلات مرتفع با رشته کوه های مهم البرز و زاگرس و دامنه های آن ها تا دریای خزر در شمال و خلیج فارس و دریای عمان در جنوب می باشد در عرضه 1644 طول هکتاری این کشور 14.3 طول هکتار جنگل و 3.7 طول هکتار بیشه زار و درختچه زار 8.8٪ از سطح کشور در نواحی رویشی خزری یا هیرکانی ایران و تورانی، ارسباران ، زاگرس و سند و سودانی یا خلیج فارس - عمانی می باشد. سرانه جنگل در ایران 17٪ هکتار در حالیکه در جهان 62٪ هکتار می باشد (دفتر روابط عمومی و امور بین الملل 1390).

از این سطح 1.97 میلیون هکتار جنگل های خزری یا هیرکانی است که شامل جنگل های انبوه کشور است. 78 درصد آن تولیدی و 22 درصد جنگل های حفاظتی، حمایتی و ذخیره گاهی می باشد. چوب صنعتی کشور از این جنگل ها تأمین می شود که به خاطر فعالیت معیشتی روستاییان و جنگل نشینان با 3.5 میلیون واحد دامی در عرضه آبخیزی آبخیز های جنگل و 1.4 طول واحد دامی خانگی و برداشت چوب صنعتی به کمتر از یک میلیون متر مکعب در سال کاهش یافته است (گروه کارشناسان، 1388) جنگل های ایران نقش مهمی در حفظ تنوع زیستی، تنظیم جریان آب، جلوگیری از فرسایش خاک و کنترل سیلاب ها دارند به طوریکه تخریب این جنگل ها، فرسایش خاک و تعداد سیلاب های سالیانه را افزایش داده است. این جنگل ها با توجه به تنوع گیاهی و جانوری عرصه مهمی برای توسعه گردشگری در طبیعت می باشند فعالیتی که در حال گسترش می باشد.

4-2-1- دستاوردها بخش جنگل

افزایش و بهبود کیفیت طرحهای جنگلداری: برنامه ریزی در جنگل به لحاظ کمی افزایش یافته است. در شمال کشور از 1/96 میلیون هکتار جنگل، طول 1/4 هکتار آن زیر پوشش طرح جنگلداری است که 1/2 میلیون دارای طرحهای جامع جنگلداری چندمنظوره می باشد و بالغ بر یک میلیون هکتار طرح در دست اجرا است. (20).

بهبود کیفیت طرحها عمدتاً از این جهت قابل توجه است که در دهه های اخیر در تهیه طرحها به سامانه های عرفی و روستائیان توجه شده و به رسمیت شناخته شدن سامانه های روستائیان عاملی در جهت تقویت و مشارکت آنان برای حفاظت و احیای محیطی می باشد. افزایش سطح مناطق حفاظت شده: با تصویب " قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور" در 1371/7/5 ، سازمان جنگلها کوشش نموده مناطقی را که دارای ویژگیهای اکولوژیک بودند به عنوان "ذخیره گاه جنگلی" حفاظت نماید. به این ترتیب تعداد ذخیره گاه جنگلی به مناطق حفاظت شده کشور افزوده شده به علاوه شورای عالی محیط زیست تصویب نمود تا مناطق حفاظت شده جنگلها تا 10 درصد سطح جنگلهای کشور افزایش یابد، با اجرای این مصوبه جنگلهای جدیدی در اکوسیستمهای مختلف در پوشش حفاظتی قرار گرفت.

پرداخت برای خدمات اکوسیستم (PES: Pay for Ecosystem Service): در سالهای اخیر و طی برنامه های سالیانه یا نیمساله سازمان جنگلها تعداد طرحها و پروژه هایی را که "خدمات اکوسیستم" می پردازند، افزایش داده است. برای مثال چنانچه به عملکرد برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور توجه کنیم، در انجام طرحها و پروژه های زیادی بر بهبود و افزایش خدمات اکوسیستم توجه داشته اند. طرح ملی ساماندهی خروج دام، طرح استانی جنگل کاری، توسعه فضای سبز و نگهداری پارکهای ملی، طرح ملی زراعت چوب و ... همه اینها به کاهش تخریب جنگلها و یا احیاء آنها تاکید دارد که در نتیجه فرسایش خاک کاهش می یابد، ذخایر آب در جنگل افزایش یافته و نقش جنگل در این زمینه تقویت می شود.

به منظور حفاظت از جنگلها و اکوسیستم های شهری و روستایی در برابر آتش سوزی به اهتمام دولت، شهردار یها و دهیار یها، اکنون 1440 ایستگاه آتش نشانی در شهرها و 331 واحد آتش نشانی در روستاهای کشور فعالیت دارند.

سهم کشور ایران از مساحت خشکی‌های جهان 1/2 درصد است. این در حالی است که براساس آمارها، یک دهم فرسایش خاک‌های جهان مربوط به ایران است و اگر روند تخریب خاک در کشور به همین شکل ادامه یابد، تا 30 سال آینده، تمام زمین‌های حاصلخیز نابود خواهد شد. سالانه یک و نیم میلیون هکتار از خاک‌های مرغوب ایران به بیابان تبدیل می‌شود و یک سانتی‌متر از قشر خاک کشاورزی که برای ایجاد آن به طور متوسط 700 سال زمان لازم است، در اثر فقدان پوشش گیاهی از بین می‌رود؛ فرسایش خاک از 10 تن در هکتار در دهه 70 به 20 تن در هکتار در سال‌های اخیر افزایش یافته است.

هم‌اکنون حدود یکصد میلیون هکتار از اراضی کشور (بیش از 60 درصد) در شرایط ناپایدار (در حال کاهش توان تولید) به سر برده، که 95 میلیون هکتار آن در معرض انواع فرسایش‌های آبی و بادی قرار دارد. رقم سالانه تلفات خاک کشور (دست‌کم 2 میلیاردتن یا 770 هزار هکتار)، معادل 20 درصد فرسایش طبیعی خاک‌ها و 7/7 درصد مقدار شستشوی خاک در مقیاس جهانی است.

تخریب یا به عبارتی نرخ سالانه بیابانزایی در کشور به 10 متر مربع در هر 1000 مترمربع یا همان عدد یک درصد مساحت کشور بالغ شود. کشور ما از نظر توسعه بیابان در شماره 5 کشور نخست جهان قرار دارد، روزانه 40 هکتار اراضی جنگلی تخریب و به بیابان تبدیل می‌شود و فرسایش خاک در کشور ما سالانه 16/5 تن در هکتار است. 32/5 میلیون هکتار از اراضی کشور را بیابان‌ها تشکیل می‌دهد و 100 میلیون هکتار از اراضی کشور به دلیل شرایط طبیعی و سازنده‌های زمین‌شناسی و قرار گرفتن در کمربند خشک جهانی مستعد بیابانزایی است.

4-3-1- راهکارها بهبود وضع موجود

برای رسیدن به وضعیت مطلوب می‌بایست به تدوین هماهنگ سه نظام (سیستم) زیر همت گمارد و در کنار آن زیر ساخت‌های دیگر را نیز فراهم نمود

نظام طبقه بندی منابع آب، خاک، هوا (شناسایی کیفیت منابع و تعیین کاربریهای فعلی و بالقوه، تدوین استانداردهای کیفیت، بازنگری استانداردهای تخلیه به محیط با تاکید بر ظرفیت محیط و بهترین و اقتصادی ترین فن آوری های در دسترس)

نظام طبقه بندی منابع آلاینده (شناسایی و طبقه بندی منابع آلاینده تاثیر گذار بر منابع آب، خاک، هوا)

نظام پایش منابع و آلاینده ها (تدوین دستورالعمل های مورد نیاز پایش و تعیین ساختار پایش)

بازنگری و اصلاح قوانین (حذف موازی کاری نهادهای متولی حفاظت از منابع)

متناسب نمودن جرائم زیست محیطی با میزان خسارت وارده به محیط

4-3-2- مین زدایی مناطق جنگلی

در طول هشت سال جنگ بین ایران و عراق مناطق وسیعی در غرب کشور که صحنه درگیری های جنگی بودند، مین گذاری شدند و پس از پایان جنگ برای سکونت و فعالیت خطرناک باقی مانده اند. برآورد شده است که در نوار مرزی ایران با عراق، حدود 20 میلیون مین از انواع مختلف در زمین دفن شده که حدود 4.200.000 هکتار از زمی نه‌ای کشاورزی مناطق غرب کشور را آلوده کرد هاند. این اراضی پیش از جنگ مورد استفاده ساکنان روستاها برای کشاورزی و چرای دامها قرار داشتند و پس از آلوده شدن به انواع مین، از دسترس آنها خارج شدند. مساحت بالای اراضی آلوده موجب کاهش اشتغال در سطح مناطق مربوطه و کاهش تولید محصولات کشاورزی و سطح درآمد ساکنان شده است. از سال 1367 که جنگ تحمیلی عراق به ایران پایان یافت، عملیات مین زدایی به شروع

شد و تا کنون ادامه دارد. تا سال 1390، حدود 4.137.000 هکتار از اراضی آلوده به مین پاکسازی و برای بهره‌برداری در فعالیتهای کشاورزی و مانند آن تحویل مالکان سابق آنها شدند. در 63.000 هکتار باقی‌مانده نیز عملیات می‌نزدایی در حال انجام است.

4-4-آب

کشور ایران در رده کشورهای خشک و نیمه خشک می‌باشد. متوسط بارندگی سالانه 240 الی 230 میلی‌متر، کمترین میزان بارندگی در کویر مرکزی (گاهی 50 میلی‌متر) و بیشترین میزان بارندگی در ارتفاعات تالش (گاهی 2000 میلی‌متر) است. متوسط حجم ریزش‌های جوی (برف و باران) کشور حدود 370 تا 400 میلیارد مترمکعب می‌باشد. 65 درصد ریزش‌های جوی (240 میلیارد مترمکعب) تبخیر می‌شود و 128 تا 130 میلیارد مترمکعب آب‌های سطحی و آب‌های زیرزمینی را شامل می‌شود در ایران براساس آمار و اطلاعات ارائه شده توسط FAO سالانه 128 کیلومتر مکعب منابع داخلی وجود دارد، کل آب قابل استفاده در سال حدود 73 کیلومتر مکعب می‌باشد که 66 کیلومتر مکعب آن یعنی معادل 90 درصد به کشاورزی 5 کیلومتر مکعب یعنی معادل 7 درصد به مصرف خانوارها و 2 درصد باقیمانده که حدود 2 کیلومتر مکعب است به مصرف بخش صنعت می‌رسد. این در حالی است که درصد مصرف آبدر بخش کشاورزی ایران بیش از متوسط جهانی می‌باشد.

4-4-1- یافته‌ها و راهکارها بخش آب

اجرای طرح جامع آب و برنامه‌های درازمدت میان مدت و کوتاه مدت (برنامه‌های سوم و چهارم توسعه و برنامه 20 ساله)-به کارگیری سیاست‌های توسعه منابع آب کشور (مصوبه هیات وزیران بند 18)-تنظیم چشم‌انداز آینده سالهای هدف درازمدت سند چشم‌انداز 20 ساله، برنامه‌های توسعه آبی کشور و انطباق آن با دستور کار 21-توسعه تامین و ارتقای سلامت، تاکید بر ارتقاء بهداشت آب آشامیدنی و فاضلاب، دسترسی همه افراد به آب مطمئن و سالم به میزان کافی و بر اساس اصول بهداشتی مناسب، مبتنی بر توسعه پایدار-تدوین سیاستها و برنامه‌های اجرایی مناسب در زمینه آبهای مشترک و ذینفع با کشورهای همسایه مصرف غیربهرینه آب برای تولید محصولات زراعی و پایین بودن نرخ بهره‌وری-اصلاحات بنیادی ساختاری و اعمال روش هماهنگ و مدیریت یکپارچه منابع آب مورد توجه قرار گرفته است. گسترش برنامه‌های استفاده منطقی و صحیح از آب از طریق بالا بردن سطح آگاهی‌های مردم با هدف مشارکت بیشتر و ... (در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات)-ارتقای سطح فرهنگی برای مصرف‌کنندگان آب از طریق انتشار اطلاعات و دستورالعملهای لازم-افزایش بهره‌وری از منابع و امکانات موجود در خدمات بهداشتی، توزیع آب، آموزش و سایر بخشها بالاخص کشاورزی تجدید نظر و محور قراردادن ملاحظات زیست محیطی در برنامه‌های توسعه، هماهنگ با اقتصاد ملی کشور تقویت مدیریت و برنامه‌ریزی‌های مربوط به توسعه منطقی و بهره‌برداری پایدار از ذخایر آبهای دریایی و آبهای داخلی برای استفاده از پتانسیل‌های شیلاتی و آبی‌پروری مبتنی بر اصول محیط زیستی و توسعه پایدار مقابله مطلوب با خشکسالی در سطح کشور تامین آب سالم برای عشایر و روستائیان در مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده مدیریت مردمی خدمات، که به وسیله اقداماتی به منظور تقویت موسسات محلی در اجرا و تداوم برنامه‌های مربوط به بهداشت و آب حمایت از محیط زیست و حفظ بهداشت از طریق مدیریت هماهنگ منابع آب و پسماندهای جامد و مایع کاهش خطرات تهدیدکننده سلامت و کنترل بیماریهای مربوط به آب کاهش زمینه‌های بروز و شیوع بیماریها در شرایط اضطراری در شهرها و روستا

توجه بیشتر به نواحی روستایی و کم درآمد حاشیه شهرها
کاهش مصارف آب با استفاده از فن آوری های مناسب و اصلاحات لازم، بازیافت ضایعات تصفیه و بازچرخانی آب
کنترل پیشگیری عوامل آلاینده آب
تقویت و توسعه همکاری های بین بخشی
افزایش و گسترش تجهیزات تشخیصی برای آلاینده های آب

4-5- تنوع زیستی

کشور ایران سرزمینی وسیع و کم نظیر با طبیعتی بسیار متنوع است. شکل گیری چهره های متفاوت طبیعت در این مرز و بوم، زاینده شرایط متعددی نظیر وضعیت زمین شناسی، عوامل اقلیمی، روند تکامل حیات و عوامل زیستی موثر بوده است. پهنه جغرافیایی گسترده و تنوع اقلیمی کم نظیر و موانع طبیعی گوناگون سبب شده است تا در طول زمان تنوع ژنتیکی بی نظیری در کشورمان ایجاد و تثبیت شود و کشور ایران در زمره مناطق منحصر به فرد از لحاظ تنوع زیستی قرار گیرد. اجتماعات مختلف گیاهی در توالی هم نه به طور اتفاقی بلکه بسیار طبیعی و قانونمند به یکدیگر متصل شده و طوری این سرزمین را آراسته اند که تنوع حیرت آوری از زیستگاههای مختلف شکل گرفته و شرایط زیست برای سازگاری تنوع وسیعی از حیات وحش فراهم آمده است.

کشور ایران به خاطر تنوع جغرافیایی و اقلیمی خود دارای تنوع گونه ای بسیار ارزشمندی است و براساس آخرین بررسی و گزارشات کارشناسان محیط زیست حدود 1144 گونه جانوری اعم از پستاندار، پرنده، خزنده، ماهی و دوزیست در اکوسیستم های خشکی و آبهای داخلی ایران زیست می کنند.

ایران دارای یکی از غنی ترین منابع ژنتیکی گیاهی دنیا با بیش از 8 هزار گونه (فقط گیاه عالی) می باشد. تنوع گیاهی ایران در میان کشورهای خاور میانه کم نظیر است. از میان 8000 گونه گیاه عالی در ایران، حدود 1800 گونه اندمیک یا انحصاری ایران و حدود 1405 گونه نادر می باشد.

با عنایت به انحصاری بودن حدود 20 درصد از گیاهان کشور ایران، اهمیت این ذخایر ژنتیکی ارزشمند در سطوح ملی، منطقه ای و بین المللی آشکار می گردد.

از 42 نوع تالاب مشخص شده توسط کنوانسیون رامسر در سطح جهان، به جز یک نوع تالاب یعنی تالابهای تندرا، بقیه در کشور ایران یافت می شوند، که بیانگر تنوع بسیار زیاد تالابهای ایرانی است.

کشور جمهوری اسلامی ایران نیز بر اساس قانون الحاق مورخ 1375/3/6 مجلس شورای اسلامی به عضویت این کنوانسیون تنوع زیستی در آمده و سازمان حفاظت محیط زیست به عنوان مرجع فنی صلاحیت دار، پیگیری امور مربوطه را به عهده دارد. با توجه به مصوبه مجلس شورای اسلامی و ابلاغیه ریاست محترم جمهور، تصمیمات کنوانسیون پس از تصویب در اجلاس متعاهدین لازم الاجرا بوده و جزو تعهدات کشور در قبال سازمانهای بین المللی وابسته به سازمان ملل متحد می باشد.

4-5-1- اقدامات انجام شده در راستای حفاظت از تنوع زیستی

در سطح ژن

حفاظت از گونه های گیاهی به روش زیست فناوری (برای 4 گونه)-حفاظت از گونه های جانوری به روش زیست فناوری (برای 2 گونه)-
مطالعه ژنتیکی سرخدار ایران-بررسی ساختار ژنتیکی گونه های بومی و در معرض تهدید-چاپ کتاب راهنمای صحرایی پروانه های ایران

در راستای تعیین فون و وضعیت گونه ها- ایجاد و راه اندازی آزمایشگاه بیوتکنولوژی و بیو بانک و ارتقاء و تجهیز موزه و هرباریوم گیاهی -توسعه موزه های تاریخ طبیعی و بیو بانکهای حیات وحش کشور، بازبینی ساختار و ارتقاء سطح آنها-افزایش تعداد موزه های تاریخ طبیعی کشور از 30 موزه در سال 86 به 50 موزه در سال جاری (5 موزه در مرحله ساخت و تجهیز) -افتتاح بانک ژن استانهای خوزستان و هرمزگان-انجام مطالعات اکولوژیکی و ژنتیکی جمعیت های حیات وحش با اولویت گونه های در معرض تهدید و ثبت ژنتیکی گونه های جانوری و گیاهی در معرض تهدید

در سطح گونه

تهیه و تصویب طرح جامع «مدیریت حیات وحش کشور» در دولت طی برنامه پنجم (شروع طرح سال 91 با اعتبار حدود 250 میلیارد می باشد. این طرح ادامه دار و برای 10 سال پیش بینی و طراحی گردیده است و در حال حاضر ضمیمه لایحه بودجه 91 می باشد.)-مطالعه و تهیه اطلس مهره داران ایران در پنج رده پستانداران، پرندگان، خزندگان، دوزیستان و ماهیان به دو زبان فارسی و انگلیسی (اطلس پرندگان و پستانداران 100 درصد پیشرفت و نهایی گردیده، اطلس خزندگان و ماهیان حدود 90 درصد و تا پایان تیر ماه سال 91 نهایی خواهد شد.)-طراحی پروژه تجدید نظر بر فون مهره داران ایران با اولویت پرندگان ایران-اقدام برای تهیه برنامه عمل حفاظت از 30 گونه موجود در فهرست سرخ IUCN. (در برنامه پنجم برای کلیه گونه های در فهرست سرخ IUCN اقدام خواهد شد.)-تهیه بسته اجرایی مقابله و کنترل بیماری ها در حیات وحش. -اقدام برای طراحی و ایجاد مراکز قرنطینه و بازپروری جانوران وحشی آسیب دیده و ناخواسته به اسارت در آمده در استان های مهم کشور. -استفاده از سیستم ردیاب ماهواره ای و رادیویی برای تعیین مسیرهای مهاجرت و گستره خانگی گونه ها مثل گورخر، پلنگ، لاک پشت فراتی -اقدام برای تهیه برنامه جامع مدیریت گربه سانان بزرگ جثه. -برنامه اقدام ملی برای حفاظت از غاز پشانی سفید کوچک با مشارکت AEWA-احیاء جمعیت گونه های خسارت دیده با معرفی مجدد گونه از جمله آهو -اقدام برای ارزیابی زیستگاه های تاریخی گوزن زرد و بررسی امکان معرفی مجدد گونه به زیستگاه های طبیعی. -همکاری با نهادها و مراکز علمی بین المللی از جمله مشارکت IUCN در برگزاری دوره مدیریت گربه سانان، مطالعات خفاش، ردیاب های ماهواره ای گونه ها، رده بندی تاکسونومی خرگوش های ایران، ردیابی ماهواره ای لاک پشت های دریایی و تمساح پوزه کوتاه. -رده بندی پرندگان شکاری با استفاده از بررسی های ژنتیکی و مورفولوژیکی. -احداث مرکز تحقیقات میش مرغ در بوکان و هوبره در هرات یزد. -تجهیز و راه اندازی آزمایشگاه های تشخیص بیماری ها. -بررسی امکان استفاده از واکسن ها از جمله واکسن خوراکی هاری در گوشتخواران وحشی و بیماری شاربن و طاعون در علفخواران وحشی در اسارت با همکاری موسسه رازی و انستیتو پاستور -توافق نامه همکاری با سازمان دامپزشکی، انستیتو پاستور و موسسه رازی به منظور پیشگیری و کنترل بیماری ها در حیات وحش -تهیه نقشه راه حفاظت گربه سانان ایران با همکاری IUCN-رها سازی مارهای سم گیری شده توسط موسسه رازی و سم گیری از مارها برای اولین بار در زیستگاه و سپس رها سازی -اقدام برای تهیه دستورالعمل ورود و خروج گونه ها، نظارت بر کارگاه های آبی پروری، مبارزه و کنترل با هاری و تب برفکی.

در سطح زیستگاهها

معرفی 15 منطقه جدید به سیستم مناطق حفاظت شده و در نتیجه افزایش سطح مناطق حفاظت شده از 9/97 درصد از وسعت کل کشور در سال 1390 به 10/14 درصد که 16/7 میلیون هکتار از وسعت کشور را تشکیل می دهد. -انجام مرز بندی برای 16 منطقه حفاظت شده - تکمیل فاز دوم برنامه مدیریت مناطق حفاظت شده برای 30 منطقه -تدوین راهبردهای ملی اکوتوریسم -تهیه بانک اطلاعاتی دیجیتال از جاذبه های اکوتوریستی مناطق حفاظت شده -تاسیس بانک اطلاعاتی غارهای ایران و معرفی یک غار جدید به شبکه مناطق حفاظت شده - معرفی یک تالاب جدید به عنوان 25 تالاب بین المللی جهت ثبت در فهرست رامسر -تفاهم نامه میان سازمان محیط زیست و وزارت انرژی در خصوص نیاز های آبی -شناسایی تالابهای تاثیر پذیرفته از تغییر اقلیم، خشکسالی و طوفان های خاک -مطالعه مشترک با ترکمنستان در خصوص گزینه های پارک صلح میان مرزی (جمع آوری نقشه های زیستگاه، گونه و اطلاعات معیشتی و GIS)-افزایش

تعداد ذخیره گاههای زیستکره از 9 عدد در سال 1386 به 10 عدد در سال 1390 (ثبت منطقه دنا به عنوان ذخیره گاه زیستکره) -برگزاری چهارمین نشست شبکه MaB کشورهای آسیای مرکزی و جنوبی تحت عنوان "یکپارچه سازی حفاظت از تنوع زیستی در توسعه تحت تغییرات جهانی" در جزیره قشم (نوامبر 2011) -برگزاری نشست منطقه ای آسیا-پسیفیک IPBES برای اعضای منطقه اکو، SACAM، و IUCN، مارس 2012، تهران

در زمینه حفاظت از مناطق

افزایش تعداد محیط بانی ها (شامل پاسگاه، سرمحیط بانی و اداره شهرستان) از 600 در سال 1386 به 720 در سال جاری -افزایش تعداد محیط بانها از 1800 نفر در سال 1386 به 2450 نفر در اسفند سال 1389 -ایجاد پوشش ارتباطی بی سیم در بیش از 70 درصد از مناطق تحت مدیریت کشور -استفاده از فن آوریهای نوین در مدیریت گونه های جانوری در خطر انقراض از جمله استفاده از ردیاب های ماهواره ای و رادیویی و دوربین های تله ای و دید در شب و سیستم های مدار بسته -تدوین و ابلاغ بیش از 20 مورد دستورالعمل و ضوابط مرتبط با حفاظت از عرصه های طبیعی و گونه های جانوری و گیاهی -تدوین طرح جامع شکار و صید و تدوین طرح جامع اطفاء حریق در سطح مناطق تحت مدیریت سازمان

4-6- مواد شیمیایی و پسماند

در کشور ما ایران با محاسبه 800 گرم زباله سرانه، هر روز بالغ بر 50000 تن مواد زاید جامد تولید می شود که در مقایسه با سایر کشور های جهان با 292 کیلو گرم زبال روزانه هر نفر در سال در حد متعادلی قرار دارد . سالانه بیش از 16 میلیون تن زباله و پسماند عادی در کشور تولید می شود که میانگین سالانه تولید زباله خانگی 45000، زباله بیمارستانی 400 و پسماند عفونی 500 تن در روز محاسبه شده است. در تهران روزانه بیش از 7500 تن زباله خانگی و حدود 80 تن پسماندهای بیمارستانی تولید می شود علاوه بر این میانگین درصد اجزاء تشکیل دهنده زباله شهری به ترتیب فلزات 2/3، شیشه 1/9، کاغذ 7/2، پلاستیک 8/4، پارچه 2/3، چوب 1/2 و میزان مواد فساد پذیر 72/9 درصد بوده است. ورود شیرابه این زباله ها که حاوی انواع مواد خطرناک شیمیایی و بیولوژیک است، می تواند زیان های جبران ناپذیری را بر منابع آب و نهایتا انسانها و محیط زیست وارد کند.

امکان سرمایه گذاری بخش خصوصی در امر بازیافت پسماندهای های شهری وجود دارد و هم اکنون بخش خصوصی در برخی شهرها مواد بازیافتی خشک مانند کاغذ، مقوا، پلاستیک، نان خشک، شیشه و فلزات را جمع آوری نموده و این مواد در کارگاههای مختلف با روشهای بهداشتی و غیر بهداشتی بازیافت میشوند .

. از این مقدار تنها مقدار کمی از پسماند بصورت دفن بهداشتی دفع شده و یا بازیافت میگردد و بقیه به روش های سنتی دفع می شود. به عبارت دیگر سالانه حدود 16 میلیون تن زباله شهری بدون رعایت مسایل بهداشتی و زیست محیطی در سطح کشور دفع می شود. ورود شیرابه این زباله ها که حاوی انواع مواد خطرناک شیمیایی و بیولوژیک است، می تواند زیان های جبران ناپذیری را بر منابع آب و نهایتا انسانها و محیط زیست وارد کند.

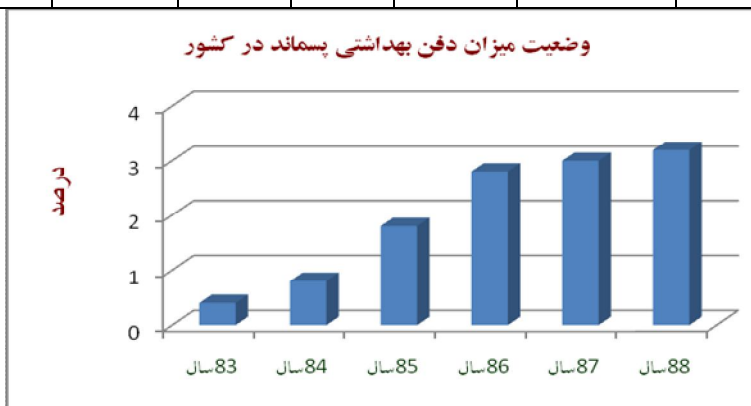
در این راستا، تعیین محل مناسب جهت دفن بهداشتی زباله ها، مهمترین راه حل مناسب جهت حل مشکل مذکور خواهد بود که سازمان حفاظت محیط زیست در راستای اهداف و آرمانهای خویش مطالعات مکانیابی محل دفن پسماندهای ویژه را در دستور کار خود قرار داده و مطالعات به انجام رسیده است که در نهایت با اجرایی شدن مطالعات مذکور از ورود حجم زیادی از شیرابه زباله به منابع آب کشور جلوگیری به عمل خواهد آمد .

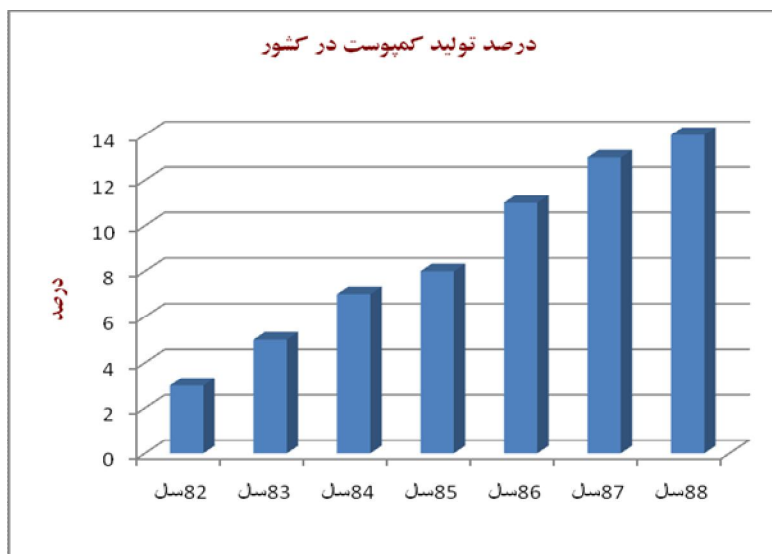
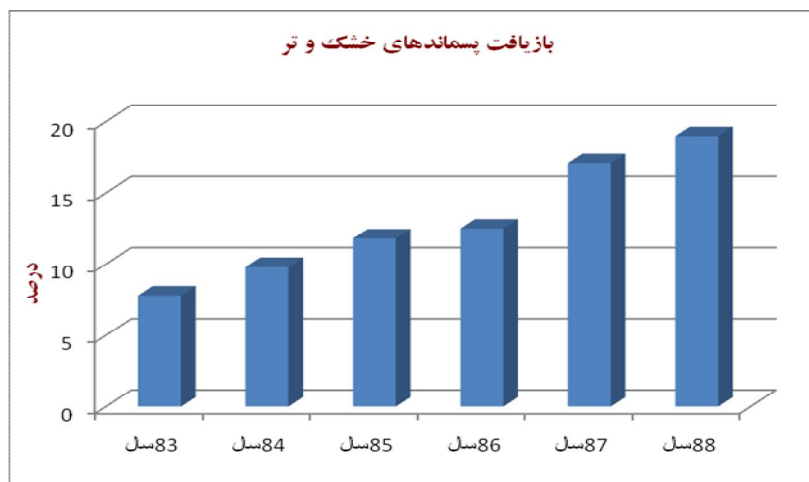
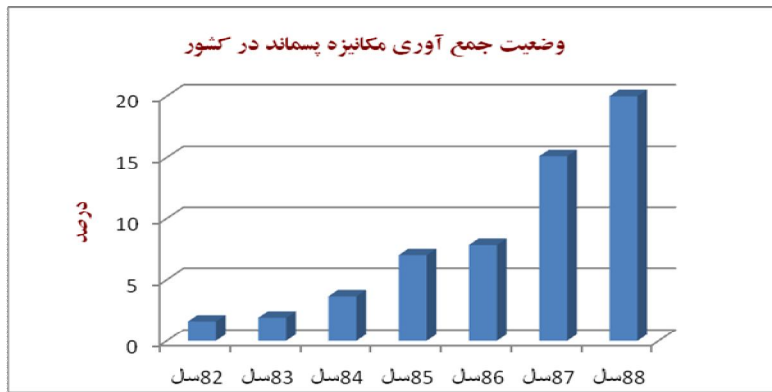
4-6-1- دستاوردهای بخش پسماند

انتظار می رود تا پایان 1404، هر سال 6% از پسماندهای عادی در کلیه شهرها و در شهرهای با جمعیت بیش از یک میلیون نفر، هر سال 10% از پسماندهای عادی بازیافت شوند و کلیه پسماندهای عفونی و ویژه مراکز بهداشتی - درمانی، مطب ها، کلینیک های دامپزشکی، و کلیه واحدهای تولید کننده پسماند پزشکی مجهز به سیستم های بی خطر سازی پسماندها گردیده و یا پسماندهای خود را بصورت متمرکز بی خطر نمایند و هیچگونه پسماند پزشکی بدون عملیات بی خطر سازی دفن نگردد. همچنین هر سال 5% از پسماندهای ویژه، ابتدا خنثی سازی و بی خطر سازی و سپس دفع گردند و کلیه سموم کلره تاریخ مصرف گذشته و یا از رده خارج، و نیز روغن ها و تجهیزات آلوده به بی فیلهای پلی کلرینه (PCBs) مطابق با رویه کنوانسیون بازل به خارج از کشور صادر و یا در داخل کشور مطابق با ضوابط مربوطه امحاء گردند.

وضعیت مدیریت پسماند در کشور (انتهای سال 1388)

وضعیت سیستم جمع آوری		وضعیت دفع پسماند در کشور					
مکانیزه	سنتی	سایر موارد	بازیافت	دفن بهداشتی	دفن غیر بهداشتی	تلبار در محل دفن	سال
7	93	2	12	2	12	72	1386
15	85	1	17	3	24	55	1387
20	80	1	19	3	22	55	1388

به دنبال رشد جمعیت و توسعه روزافزون صنعت، مشکلات محیط زیستی ناشی از تولید، مصرف و خرید و فروش مواد شیمیایی مختلف با کاربردهای متنوع و وسیع آن ها نیز در بسیاری از کشور های در حال توسعه افزایش یافته است. استفاده از وسایل و کالاهای حاوی مواد شیمیایی خطرناک و همچنین مصرف انواع متنوع این مواد در صنایع مختلف باعث انتشار آلودگی های شیمیایی از طریق پساب، پسماند و یا آلودگی هوا شده و مشکلات محیط زیستی و بهداشتی مختلفی را به دنبال داشته است. به عنوان مثال بر اساس آخرین مطالعات انجام شده در سال 1387 در سطح کشور، تعداد 255 واحد صنعتی به عنوان منابع انتشار جیوه شناخته شده است که عمده ترین آن ها مربوط به صنایع الکترونیک، خودرو سازی ها، لامپ سازی ها، صنایع فلزی می باشند. هم اکنون با وجود چالش های مذکور، مدیریت محیط زیستی مواد شیمیایی در چارچوب قوانین و مقررات موجود ملی و همچنین بر اساس کنوانسیون ها، برنامه ها و تعهدات بین المللی و منطقه ای مختلف، انجام شده و از این طریق اقدامات مفیدی در راستای نظارت و کنترل بر مصرف و تولید مواد شیمیایی و همچنین جلوگیری از انتشار آن ها در محیط صورت گرفته است. اجرای برنامه جهانی مدیریت محیط زیستی مواد شیمیایی در کشور (استراتژی سایکم)، اجرای مفاد کنوانسیون رتردام، کنوانسیون استهکلم و بازل و همچنین عضویت و مشارکت داوطلبانه در "برنامه جهانی جیوه" و سایر فلزات سنگین مانند "کادمیم و سرب" از آن جمله می باشند. در حال حاضر تجارت بین المللی 40 ماده شیمیایی و آفت کش خطرناک تحت مفاد قانون کنوانسیون رتردام و همچنین مواد شیمیایی مخرب لایه ازن در کشور تحت نظارت و کنترل می باشد.

4-7-1- انرژی

خوشبختانه، بیشتر ممالک جهان به اهمیت و نقش منابع مختلف انرژی، به ویژه انرژی های تجدیدپذیر (نو) در تأمین نیازهای حال و آینده پی برده و بطور گسترده، در توسعه بهره برداری از این منابع لایزال، تحقیقات وسیع و سرمایه گذاری های اصولی می کنند. با توجه به این گونه گرایش های اساسی و فزاینده در زمینه استفاده از انرژی های تجدیدپذیر و فناوری های مربوط در کشورهای صنعتی و در حال توسعه در ایران نیز لازم است راهبردها و برنامه های زیربنایی و اصولی تدوین شود. گرایش جهانی در توجه به بهره برداری از انرژی های تجدیدپذیر و پیامدهای زیست محیطی ایجاب کرده که سازمان ها و مراکز متعددی در ایران، علاقمند به اجرای پروژه هایی در این زمینه باشند. هنوز بسیاری از چالش ها و سؤال ها در توجیه و دفاع از توسعه بهره برداری از انرژی های تجدیدپذیر در ایران، بدون جواب مانده اند.

4-7-1- دستاوردها در زمینه فناوری انرژی های تجدید پذیر

تشکیل کارگروه های تخصصی با مشارکت نمایندگان حقوقی از وزارت نیرو، وزارت نفت، وزارت صنایع و معادن و بازرگانی، سازمان حفاظت محیط زیست و وزارت علوم و تحقیقات و فناوری تعیین اولویت های مورد نیاز کشور در حوزه انرژی های تجدیدپذیر جهت حمایت با رویکرد کلان ملی حمایت از ایجاد و توسعه زیرساخت ها برای گسترش فعالیت های علمی و فناوری در راستای رفع نیازها در دانشگاه ها و مراکز مختلف پژوهشی کشور

حمایت از توانمند سازی با اجرای پروژه های مصوب ستاد در دانشگاه ها و مراکز مختلف پژوهشی کشور

حمایت از اجرای طرح های کلان ملی در حوزه انرژی های تجدیدپذیر

حمایت از شرکت های دانش بنیان برای تجاری سازی فناوری های مرتبط با انرژی های تجدیدپذیر

راه اندازی شبکه آزمایشگاهی انرژی های تجدیدپذیر کشور تهیه سند راهبرد ملی توسعه علوم و فناوری انرژی های تجدیدپذیر (در مرحله نهایی تصویب در هیئت دولت می باشد).

حمایت از برگزاری اولین جشنواره ملی انرژی های تجدیدپذیر

مشارکت در نمایشگاه ها، همایش ها و جشنواره ها

پایش و نظارت عملکرد مراکز مختلف تحت حمایت ستاد

بررسی و تحلیل وضعیت علم و فناوری کشور در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر

4-7-2- دستاوردها در حوزه توسعه کاربرد انرژی‌های (تجدید پذیر)

انجام پتانسیل سنجی و تهیه اطلس باد کشور-احداث نیروگاه بادی 90 مگاوات منجیل، 28380 کیلووات بینالود-طراحی و ساخت توربین بادی 600 کیلووات -توربین های بادی 130 کیلووات دیزباد-احداث نیروگاه بادی 660 کیلووات زابل (لوتک)-احداث نیروگاه بادی 1320 کیلووات تبریز (عون ابن علی)-احداث نیروگاه بادی 660 کیلووات فارس

احداث نیروگاه بادی 660 کیلووات ماهشهر-احداث نیروگاه بادی 660 کیلووات اردبیل-احداث نیروگاه بادی 660 کیلووات اصفهان- احداث نیروگاه خورشیدی سهموی خطی شیراز-ساخت آینه های نیروگاه خورشیدی شیراز به روش کندوپاش مغناطیسی-طراحی ، نصب و راه اندازی نیروگاه فتوولتائیک در طالقان، سرکویر سمنان و دربید یزد-برقرسانی فتوولتائیک به روستاها (برقرسانی به 358 خانوار روستایی) جمعاً به ظرفیت 380 کیلووات-زمینه سازی جهت تهیه نقشه های پتانسیل تابش خورشیدی ایران با سازمان فضایی آلمان (DLR)-طراحی و ساخت نمونه تحقیقاتی دو نوع کلکتور خورشیدی با استفاده از لوله های گرمایی-طراحی، تدوین دانش فنی و ساخت اینورتر متصل به شبکه با توان 5 کیلووات

تدوین دانش فنی، طراحی و ساخت موتور استرلینگ خورشیدی-انجام مطالعات مقدماتی پتانسیل سنجی انرژی زمین گرمایی در کل کشور-انجام حفاری های اکتشافی و تزریقی چاه های عمیق ژئوترمال (جمعاً 20 حلقه) به ظرفیت 3-4 مگاوات پایلوت و نصب نیروگاه 50 مگاوات در 25 کیلومتر 25 جاده مشکین شهر – بعد از روستای موییل – دامنه شمال غربی سبلان-طراحی و ساخت نصب و آزمایش پمپ حرارتی زمین گرمایی به ظرفیت 1/5 تن تبرید-بومی سازی تکنولوژی ساخت پیل سوختی 5 کیلووات پلیمری CHP-ساخت تک سل پیل سوختی اکسید جامد-پتانسیل سنجی و تدوین اطلس منابع زیست توده کشور-احداث آزمایشگاه فنی – تخصصی زیست توده در سایت ساوه -احداث پایلوت تولید سوختهای زیست توده -احداث پایلوت فن آوری تولید انرژی از فن آوری گازی سازی -احداث پایلوت تولید و فرآوری بیو دیزل با استفاده از روغن مصرف شده رستورانی -به منظور ایجاد زیرساختهای تولید تجهیزات نیروگاههای بادی و خورشیدی و توسعه کاربرد انرژیهای پاک و افزایش سهم تولید این نوع انرژیها در سبد تولید انرژی کشور، دولت مجاز است با حمایت از بخشهای خصوصی و تعاونی از طریق وجوه اداره شده و یارانه سود تسهیلات، زمینه تولید تا پنج هزار مگاوات انرژی بادی و خورشیدی در طول برنامه را طبق قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، ماده 62 متناسب با تحقق تولید را فراهم سازد. در این راستا در بخش بادی ظرفیت وارد شده به شبکه سراسری 28.4 مگاوات، قرارداد مبادله شده با بخش خصوصی 707.4 مگاوات در زمینه انرژی زیست توده ظرفیت وارد شده به شبکه سراسری 1.6 مگاوات، قرارداد مبادله شده با بخش خصوصی 13.6 مگاوات می باشد.

در زمینه طراحی و اجرای توربین های بادی مگاواتی ملی، طراحی مقدماتی برای هر یک از اجزای آن شامل برج، پره، شفت، گیربکس، سیستم یاو، سیستم کنترل، هاب و ناسل انجام و به اتمام رسیده و در حال تحلیل نهایی می باشد در مهر ماه سال 90 رونمایی از طرح اولیه مقدماتی آن نیز صورت پذیرفته شود.

4-8-صنعت

بخش صنعت و معدن یکی از محورهای اصلی توسعه اقتصادی و جایگزین مناسب برای درآمد نفت می باشد، بطوریکه 40 درصد تولید ناخالص داخلی کشور را در بر می گیرد. اهمیت این بخش ناشی از نقش ارزنده آن در رفع نیازهای جامعه به کالاهای ضروری، کمک به رشد و توسعه سایر بخشهای تولیدی و زیربنایی، کمک به تحقق استقلال اقتصادی و خروج اقتصاد کشور از شرایط تک محصولی از طریق تولید و صادرات کالاهای صنعتی و معدنی و کمک به اشتغالزایی و فقرزدایی می باشد. در حال حاضر در صنایع مختلف از قبیل صنعت سیمان با فعالیت 68 کارخانه و تولید بیش از 62 میلیون تن سیمان، کشور ایران در رتبه پنجم جهانی تولید این محصول قرار گرفته است. در حوزه فولاد چهار شرکت بزرگ فولاد سازی تولید عمده فولاد کشور را برعهده دارند بطوری که در سال 1389، معادل 12/7 میلیون تن فولاد خام و 16 میلیون تن محصول فولادی تولید نموده اند. همچنین ایران در سال 2011 میلادی در زمینه تولید فولاد خام رتبه دوم در خاورمیانه و رتبه هفدهم در جهان را کسب نمود.

4-8-1- دستاوردهای بخش صنعت و معدن

اقدامات پژوهشی و فناوری-زمینه سازی جهت توسعه فناوریهای برتر زیست محیطی-تأسیس ساختار زیست محیطی در مجموعه های ستادی و گروه های بزرگ صنعتی-اقدامات آموزشی و اطلاع رسانی در زمینه محیط زیست در بخش صنعت و معدن-برنامه جامع کاهش آلودگی هوا در بخش صنعت و معدن-حذف و جایگزینی مواد مخرب لایه ازن-اقدامات زیست محیطی بخش معدن-اقدامات زیست محیطی بخش معدن-مدیریت پسماند در بخش صنعت و معدن

کاهش انتشار گازهای گلخانه ای و تغییر آب و هوا-اقدامات زیست محیطی در شهرکهای صنعتی

4-9- بهداشت و سلامت

از شاخص های بهداشتی و کنترل مولید ، نرخ باروری است. نرخ باروری (TFR) کلی ایران درابتداء دهه 50 شمسی (1972) حدود 6/6 برای مناطق روستایی و حدود 5/1 برای مناطق شهری بوده است. سپس این میزان با رشد جمعیت افزایش یافته به طوری که در سال 1365 (1968) به 8/5 در مناطق روستایی و 5/8 در مناطق شهری رسید. بعد از آن با توجه به سیاست کنترل جمعیت کشور، این میزان کاهش چشمگیری داشته و نهایتاً در سال های اخیر این میزان در حدود 2 ثابت مانده است . در حال حاضر نرخ باروری کل کشور براساس آمار سال 1390، 1/98 می باشد .

نرخ مرگ و میر کلی در کشور در حال حاضر 4/4 به ازاء هر هزار نفر در سال است . این رقم در مقایسه با سایر کشورهای در حال توسعه با GNP همسان تفاوت چندانی ندارد ، آمار نرخ مرگ و میر در بین کودکان کمتر از 5 سال از اهمیت برخوردار است و یکی از شاخص بهداشت را نشان می دهد . در ایران براساس آمار سال 1385 میزان مرگ و میر کودکان کمتر از 5 سال به ازاء هر هزار تولد زنده در سال برابر 28 برآورد شده است که 54% آن پسر و 46% آن دختر بوده است. میزان مرگ و میر کودکان زیر 5 سال در طی 30 سال گذشته کاهش قابل توجهی داشته است بطوریکه بر اساس آمار رسمی کشور، میزان آن در سال 1349 برابر 222 بوده و در سال 1385 به 28 در هزار کاهش یافته است. در طی دهه های اخیر با بهبود وضعیت سلامت عمومی و اجرای بسیاری از برنامه ها، میزان مرگ و میر کودکان کاهش چشمگیری داشته است. برنامه هایی مثل واکسیناسیون کودکان، درمان اسهال و ترویج شیر مادر باعث شده است که از بسیاری از مرگ های دوران کودکی جلوگیری شود.

با توجه به اهمیتی که میزان مرگ و میر کودکان در برنامه ریزی و پایش بهداشت کودکان داشته ، جمع آوری و برآورد میزان مرگ کودکان یکی از الویت های برنامه های سلامت در کشور بشمار میرود. با گذشت زمان و کاهش میزان بیماری های عفونی و دگرگونی سیمای سلامت در کشور به دلیل تغییر الگوی اپیدمیولوژیک کشور، توجه به بیماری های غیر واگیر و حوادث که علت بسیاری از بیماری ها و مرگ و میرهای دوران میان سالی و سالمندی است ، در حال افزایش است .

4-10- کشاورزی

بخش کشاورزی و منابع طبیعی مجموعه فعالیت های وسیعی را در بر می گیرد که گستره آن تقریباً به تمامی پهنه سرزمین است. بنابراین آثار این فعالیت ها بر محیط زیست در ابعاد مختلف مشهود می باشد. پس باید پذیرفت که پایداری محیط زیست تا حدود قابل توجهی به کشاورزی پایدار وابسته است. بخش کشاورزی نقش حیاتی در تامین غذای مورد نیاز کشور دارد و تحقق امنیت غذایی به این بخش سپرده شده است. (14)

از آنجا که عرصه فعالیت‌های این بخش مشتمل بر 14/2 میلیون هکتار جنگل (با تاج پوشش بیش از 5 درصد) 2/5 میلیون هکتار بیشه‌زار، 86 میلیون هکتار مرتع و 18/8 میلیون هکتار اراضی مزروعی است و حدود 93 درصد منابع آب استحصال شده کشور در این بخش مصرف می‌شود، بی‌تردید توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌های آن از یک سو و انتظار بهره‌برداری مناسب از آن بر مبنای توان اکولوژیک از سوی دیگر به همراه حکمرانی مناسب، عزم ملی و تخصیص منابع کافی به این عرصه‌ها در راستای حفظ توان اکولوژیک و حفاظت از منابع پایه تولید آن بسیار مهم و ضروری است. (15)

بخش کشاورزی و منابع طبیعی کشور در حال حاضر 13/9 درصد تولید ناخالص داخلی، 22 درصد اشتغال، 17/9 درصد ارزش صادرات غیر نفتی را به خود اختصاص داده است. تولیدات زراعی و باغی کشور بالغ بر 90 میلیون تن و تولیدات دام و طیور و آبزیان بالغ بر 11/5 میلیون تن در سال 1386 (2007) بوده است. (15)

برداشت چوب حدود 2 تا 3 میلیون متر مکعب از جنگل‌ها، فرسایش خاک بیش از 3 میلیارد تن در سال (30-25 تن در هکتار که 6-5 برابر متوسط جهانی است)، رسوب‌گذاری در حوزه سدها حدود 10 تن در هکتار (5 برابر متوسط جهانی است)، وجود 91 میلیون هکتار اراضی سیل خیز، مشکلات شوری و قلیایی در 25 درصد اراضی کشور و وجود 600 هزار هکتار اراضی زه دار به ویژه در اراضی زیر شبکه‌های آبیاری از جمله چالش‌ها و تهدیدات پیش رو است. (15)

وجود 38 درصد دشتهای کشور (229 دشت از 609 دشت) به عنوان دشت ممنوعه از نظر برداشت آب زیرزمینی، و حدود 11 درصد دشت‌های کشور (65 دشت از 609 دشت) در مرحله بحرانی از نظر آب‌های زیرزمینی و سرعت رشد ممنوعه شدن دشت‌ها از نظر برداشت آب زیرزمینی حدود 11 دشت در سال،

همراه با تغییرات اقلیمی و خشکسالی با دوره‌های طولانی، شور شدن و سایر آلودگی‌ها در منابع آب کشور (16)، در کنار میزان بارندگی معادل یک سوم متوسط جهان و تبخیر سه برابر متوسط جهان، پدیده گرد و غبار (با برآورد اولیه یک میلیارد دلار خسارت به محصولات کشاورزی) (4)، کاهش تنوع زیستی از جمله انقراض نسل ماهیان بومی از دیگر این چالش‌ها است.

4-10-1- دستاوردها در بخش کشاورزی پایدار

دستاوردهای بیست سال گذشته ناشی از اجرای برنامه‌های پنجساله توسعه کشاورزی و منابع طبیعی در زمینه‌های مختلف به طور خلاصه به شرح زیر است: (15)

در حوزه منابع طبیعی، اجرای عملیات آبخیزداری در سطح 15/6 میلیون هکتار، اجرای عملیات بیابانزدایی در سطح 6/3 میلیون هکتار، جنگل کاری و توسعه فضای سبز در سطح 300 هزار هکتار، و ساماندهی خروج دام از جنگل‌ها معادل 1/4 میلیون واحد دامی، نهال کاری و بذر کاری در سطح 1/6 میلیون هکتار.

در حوزه فعالیت‌های زیربنایی (آب و خاک)، تجهیز و نوسازی مزارع در سطح 500 هزار هکتار، احداث کانال‌های عمومی در سطح 513 هزار هکتار، توسعه سیستم‌های آبیاری تحت فشار در سطح یک میلیون هکتار، و پوشش انهار سنتی در سطح 570 هزار هکتار.

افزایش ضریب مکانیزاسیون از 0/65 اسب بخار در هکتار به 0/84 اسب بخار در هکتار و راندمان آبیاری از حدود 30 درصد به حدود 40 درصد

در حوزه حفظ نباتات، اعمال مقررات قرنطینه و موازین بهداشتی با پوشش 100 درصد، شبکه مراقبت و پیش‌آگاهی در سطح 10 میلیون هکتار، کنترل آفات نباتی در سطح 4/5 میلیون هکتار، مبارزه مکانیکی و زراعی در سطح 3/9 میلیون هکتار، مبارزه بیولوژیک در سطح 160 هزار هکتار، کاهش مصرف سموم از حدود 37 هزار تن در سال 1364 (1985) به 17 هزار تن در سال 1386 (2007). علاوه بر کاهش مصرف سموم که دست‌آورد مهمی بوده است ترکیب سموم مصرفی نیز به سود حفظ محیط زیست تغییر یافته است به طوری که فقط طی

سالهای 80-1374 (1995-2001) مصرف حشره کش ها و گرانول ها به عنوان خطرناک ترین سموم شیمیایی تا حدود 50 درصد کاهش یافته است.

در حوزه تولیدات کشاورزی از سالهای 1373 (1994) تا 1386 (2007)، تولیدات زراعی از 43 به 73/5 میلیون تن، تولیدات باغی از 10 به 16/5 میلیون تن، تولیدات دام و طیور از 6 به 11 میلیون تن، و تولیدات شیلاتی از 330 هزار تن به 560 هزار تن، و در زمینه فرآوری محصولات تولیدی از 10 میلیون تن به 22/5 میلیون تن افزایش نشان می دهد. حدود 2 برابر شدن تولیدات کشاورزی و همچنین میزان فرآوری این محصولات مبین افزایش بهره وری در بهره برداری از منابع آب و خاک و جلوگیری از ضایعات تولیدات کشاورزی است. در عین حال نباید فشار بر منابع تولید پایه را از نظر دور داشت.

در حوزه تغذیه گیاهی مهمترین دستاورد متعادل شدن مصرف کودهای شیمیایی ماکرو می باشد. به طوریکه نسبت کودهای ازته، فسفات و پتاسه از 3-111-100 در سال 1369 (1990) به 17-46-100 در سال 1387 (2008) رسیده است. در حال حاضر میانگین جهانی این نسبت 28-40-100 می باشد. (17)

این مقایسه نشان می دهد که ترکیب مصرف این کودها به سمت بهینه شدن میل کرده است و وضعیت نسبتاً قابل قبولی دارد. در همین دوره مصرف کودهای میکرو (ریزمغذیها) و مواد بیولوژیک از رشد چشمگیری برخوردار بوده است.

در حوزه بیمه محصولات کشاورزی، صندوق بیمه محصولات کشاورزی از سال 1363 (1984) ایجاد گردیده است. در طول دو دهه اخیر فعالیت های مربوط به بیمه محصولات کشاورزی اعم از تولیدات زراعی، باغی، دام و طیور، آبیان نسبتاً از گسترش قابل توجه برخوردار بوده است. به طوریکه 5/4 میلیون هکتار از کشت های زراعی، 470 هزار هکتار از باغات، 970 میلیون قطعه انواع طیور، 5400 هکتار مزارع پرورش آبیان، 2/8 میلیون هکتار از عرصه های منابع طبیعی (تحت پوشش طرح های آبخیزداری، مرتع داری، عملیات بیولوژیک و نظائر آن) در سال 90-1389 آبخیزداری (11-2010) تحت پوشش بیمه قرار داشته است. گرچه این ارقام نشان می دهد که با سطح پوشش بیمه قرار داشته است، گرچه این ارقام نشان می دهد که با سطح پوشش کامل بیمه هنوز فاصله دارد.

تصویب قانون جلوگیری از خرد شدن اراضی مزروعی و ایجاد قطعات مناسب فنی - اقتصادی، که یکی از سازو کارهای لازم را برای بهبود بهره برداری بهینه از منابع تولید کشاورزی در میان مدت و بلند مدت فراهم می کند.

تشکیل شورای عالی توسعه کاربرد مواد بیولوژیک و استفاده بهینه از کود و سم در کشاورزی که نقش موثری در کاهش مصرف بی رویه کود و سموم شیمیایی داشته است.

تشکیل نزدیک به 1100 شرکت تعاونی تولید روستایی (کشاورزی) با سطح پوشش حدود 3/2 میلیون هکتار اراضی مزروعی که زمینه بهبود نظام بهره برداری از اراضی کشاورزی کشور را فراهم کرده است. این شرکت ها تا کنون بیش از 50 اتحادیه تعاونی های تولید در سطح شهرستان و استان و همچنین اتحادیه سراسری شرکت های تعاونی تولید روستایی (کشاورزی) در سطح ملی را ایجاد کرده اند که نقش مثبت در توسعه فعالیت های تعاونی های تولید روستایی (کشاورزی) ایفا می نماید.

تدوین "استراتژی ملی و برنامه عمل مدیریت بحران و ریسک خشکسالی در بخش کشاورزی" که با همکاری سازمان خوار و بار و کشاورزی ملل متحد (FAO) در سال 1386 (2007) صورت گرفته است. هم اکنون حدود 12 موسسه دولتی و غیر دولتی در بر خورد با مسائل خشکسالی در کشور فعال هستند که انجمن سازگاری با خشکی و خشکسالی از آن جمله اند. (18)

تشکیل کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی در ساختار اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، که اخیراً بخش کشاورزی اتاق نیز فعال شده است و به "اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران" تغییر نام داده است، موجب خواهد شد که فعالان بخش خصوصی کشاورزی کشور نقش موثرتری در سیاستگزاری و تدوین پیشبرد برنامه های توسعه کشاورزی ایفا کند. (19)

توسعه تعامل جهانی در چارچوب همکاری های منطقه ای نظیر سازمان اکو (ECO) و سازمان همکاری های کشورهای اسلامی (OIC) از طریق برگزاری نشست های مشترک وزرای کشاورزی این کشورها که نقش مفیدی در تدوین و پیگیری اجرای استراتژی های مشترک منطقه ای داشته است

تصویب قانون حفاظت از ذخیره گاه های جنگلی در سال 1371 (1992)
ایجاد کمیته ملی بیابان زدایی در سال 1373 (1994) و برگزاری اجلاس های بین المللی با ابتکار ایران

11-4- حمل و نقل

وزارت کشور و شهرداری بها در ایران در طول دو دهه قبل برای تحقق اهداف توسعه پایدار در بخش حمل و نقل گامهایی اساسی برداشته اند. این گامها در شهرهای بزرگ کشور که شدت تولید آلاینده های هوا بیشتر بود، بلندتر برداشته شدند. در ایران حمل و نقل عمومی شهری در حوزه مأموریت ها و وظایف شهرداری بهاست و آنها با حمایت دولت برنامه های حمل و نقل عمومی را با رویکرد استفاده از ابزارهای پاکتر نظیر مترو، تسهیل دسترسی عمومی بخصوص افراد کم درآمد به حمل و نقل عمومی، کاهش مصرف سوخت و تغییر نوع سوخت از بنزین و گازوئیل به گاز طبیعی اجرا می کنند

11-4-1- دستاوردهای بخش حمل و نقل

توسعه استفاده از حمل و نقل ریلی: در ایران نخستین شبکه مترو در سال 1377 شهر تهران ایجاد شد به تدریج آماده بهره برداری شد. طول این شبکه در سال 1390 حدود 125 کیلومتر بود. از ابتدای بهره برداری از شبکه مترو تهران تاکنون، حدود 3.214.000.000 نفر مسافر در این شبکه جابجا شدند. این شبکه روزانه 1.300.000 نفر مسافر را در سطح شهر تهران جابجا می کند. در دهه اخیر ایجاد شبکه مترو در شهرهای بزرگ دیگر کشور شامل مشهد، تبریز، اصفهان، شیراز، قم، اهواز، کرج و کرمانشاه نیز آغاز شد

کاهش مصرف و تبدیل نوع سوخت خودروها: قانون هدفمند سازی یارانه ها را در سال 1388 اجرا شد و بیشترین تمرکز را بر مصرف سوخت های فسیلی در صنعت حمل و نقل دارد در پی اجرای این قانون، بهای سوخت واقعی شد و در نتیجه مصرف آن کاهش چشمگیری یافت. علاوه بر افزایش قیمت، برای تغییر نوع سوخت خودروها نیز گزینه جدیدی شامل استفاده از گاز طبیعی در حمل و نقل عمومی و خصوصی فراهم شد و نتیجتاً موجب کاهش تولید آلاینده های هوا در شهرها شد. در نتیجه این اقدامات میل به استفاده از حمل و نقل عمومی در شهرها افزایش یافته است. در نتیجه این اقدامات تاکنون 45000 خودروی فرسوده جمع آوری و با خودروهای نو جایگزین شدند. اکنون عمر متوسط ناوگان اتوبوسی حمل و نقل عمومی 6 سال است.

توسعه شبکه حمل و نقل عمومی: در سال 1390 در 273 شهر کشور، سازمانهای مستقل مدیریت حمل و نقل عمومی تشکیل شده است. برخی شهرهای کشور نظیر تهران دارای خطوط تندرو حمل و نقل اتوبوسی هستند که دارای سرعت و کیفیت بالاتری در حمل و نقل عمومی است